

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ХАН ПИЈЕСКА 2025-2030

ХАН

ПИЈЕСАК, ДЕЦЕМБАР 2024
Пројекат кофинансира Европска унија

Садржај

I Увод.....	1
II Анализа постојећег стања.....	2
1. ПОЛОЖАЈ, ГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ И КЛИМА.....	2
2. САОБРАЋАЈНА ПОВЕЗАНОСТ.....	3
3. ДЕМОГРАФИЈА.....	3
4. ИНФРАСТРУКТУРА.....	5
5. ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА И УСЛУГЕ.....	6
6. ЦИВИЛНО ДРУШТВО.....	10
7. ЦИВИЛНА ЗАШТИТА И СИГУРНОСТ ГРАЂАНА.....	12
8. ТРЖИШТЕ РАДА.....	13
9. ЕКОЛОГИЈА – ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ.....	14
10. БИОДИВЕРЗИТЕТ.....	15
11. КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО И ПРИРОДНО НАСЉЕЂЕ.....	16
12. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДРШКА РАЗВОЈУ ТУРИЗМА.....	17
III Туристички потенцијали и туристичка инфраструктура.....	18
1. Туристички потенцијали.....	18
2. Смјештај.....	31
IV Тржишни трендови.....	31
1. Анализа потражње- статистика РС.....	31
2. Анализа потражње- статистика БиХ.....	34
3. Анализа потражње- статистика Сарајево и ЕУ.....	35
4. Авантуристички туризам-свјетски трендови.....	38
V SWOT АНАЛИЗА.....	40
VI Визија и стратешки правци/циљеви развоја.....	41
Визија.....	41
Стратешки правци/циљеви развоја.....	42
Циљ 1: Успостављање функционалног управљања туристичком дестинацијом Хан Пијесак.....	43
Циљ 2.: Развој туристичке понуде и услуге.....	44
VII Имплементација и мониторинг.....	45

АНЕКС Оперативни план 2025.....47

Стратегија развоја туризма је усвојена на Скупштини општине Хан Пијесак дана 11.03.2025. године.

Одлука о усвајању стратегије бр. 01-022-34/25 од 11.03.2025. године је објављена у Службеном гласнику Општине Хан Пијесак“ бр. 02/25.

Линк на Службени гласник Општине Хан Пијесак <https://hanpijesak.org/sluzbeni-glasnik-br-2-25/>

I Увод

Пројекат „Развој руралног туризма као основе за будући одрживи развој прекограничног подручја Србије и Босне и Херцеговине“, суфинансира Европска унија у оквиру финансијског инструмента претприступне помоћи (IPA II) кроз Програм прекограничне сарадње Србија – Босна и Херцеговина 2014–2020. Уговор о суфинансирању средствима Европске уније потписан је са Министарством финансија Републике Србије – Сектором за уговарање и финансирање програма из средстава Европске уније.

Стратегија развоја туризма општине Хан Пијесак је стратешки плански акт, кључни документ за одржив и успјешан развој туристичке дестинације. Потреба за израдом посебне секторске стратегије, односно стратегије развоја сектора туризма препозната је приликом израде пројектне апликације у партнерству које чине Општина Хан Пијесак (водећи апликант) и партнери: Ловачко удружење „Студена Гора“ Хан Пијесак, Град Лозница и Ловачко удружење „Гучево“ Лозница.

Локална развојна стратегија туризма омогућава системски приступ планирању и управљању туризмом, осигуравајући дугорочну одрживост и конкурентност дестинације. Кроз јасно дефинисане циљеве, мјере и активности, она је кључан алат за развој туристичког сектора у складу с потребама локалне заједнице и тржишта.

Општина Хан Пијесак смјештена на висоравни богатој шумама и природним ресурсима, има огроман потенцијал за развој туризма што је препознато, идентификовано, анализирано и описано у многобројним документима, било да су стратешког или неког другог карактера. Операционализација утврђених праваца развоја туризма није се реализовала ни приближно у планираном обиму због чега се интензивнији развој туризма није ни десио. Први значајнији кораци у развоју туризма се дешавају у последњих неколико година. Основни циљ стратешког планирања је обезбиједити одрживост и развој који је базиран на очувања ресурса уз истовремено остваривање и постизање економског благостања мјерено пажљиво одабраним индикаторима који ће осим економског, обухватити социјални, друштвени и аспект очувања животне средине. То значи да одрживи туризам подразумева развој туристичких активности које задовољавају потребе садашњих туриста и локалне заједнице, а истовремено чувају природне и културне ресурсе за будуће генерације. У контексту Хан Пијеска и ширег подручја планине Јавор, одрживост туризма може се постићи кроз одговорно планирање, очување животне средине и укључивање локалне заједнице.

Ова стратегија је урађена у складу са класичним моделом стратешког планирања од пет корака, од којих се три односе на израду стратегије (анализа интерног и екстерног окружења, дефинисање визије, мисије и циљева, формулисање стратегије- израда оперативног плана), док су преостала два корака операционализација стратегије, тј. имплементација, односно спровођење 'стратегијске промјене' и мониторинг и евалуација, као важан сегмент мјерења учинка и преузимања правовремених корективних мјера у току имплементације. У току процеса планирања дјелимично је примјењена МиПРО методологија, посебно у сегменту анимирања кључних дионика из јавног, приватног и цивилног сектора и њиховог активног учешћа на радионицама те давањем приједлога и сугестија на чему им се овим путем захваљујемо.

Стратегија је израђена у оквиру партиципативног процеса израде стратешких докумената, са посебним акцентом на допринос Радне групе (формиране Рјешењем бр. 01-022-56/24 од 07. јуна 2024. године) уз консултантску подршку Асоцијације за економски развој РЕДАХ, који је фасцилтирао процесом израде стратегије на основу Уговора бр. 48-00-162/2021-28-13/01-2024.

Захваљујемо се Цвику Тодићу из Хан Пијеска, с.п Горштак Media&outdoor, на уступљеним фотографијама које се налазе у овом документу.

II Анализа постојећег стања

1. ПОЛОЖАЈ, ГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ И КЛИМА

Општина Хан Пијесак смјештена је у сјевероисточном дијелу Републике Српске и Босне и Херцеговине. Налази се на развођу ријека Ступчанице и Жепа. Граничи се са општинама Соколац, Олово, Власеница, Милићи и Рогатица. Заузима површину од 34.227 ха, што представља 1,2% површине Републике Српске и 0,6% површине Босне и Херцеговине.

Подручје Хан Пијеска представља дугачку планинску косину са одређеним елементима планинаске висоравни. Подручје Хан Пијеска простире се највећим дијелом на планини Јавор, а окружен је планинским врховима: Великим Жепом (1537 m), Јаворником (1219 m), Студеном Гором (1149 m) и Трешњевцем (1245 m). Најнижа кота на подручју општине се налази у близини бивше железничке станице Жеравица са надморском висином 794 метара.

Климатске одлике су условљене великом надморском висином, географском ширином и континенталношћу. Према типу климе припада субпланинској клими, са дугим и сњежним зимама и кратким љетим и кратким вегетационим периодима. Преко овог простора крећу се и сударају поларне ваздушне масе које доспијевају из средње и сјевероисточне Европе и Сибира са суптропским ваздушним масама поријеклом са Средоземног мора.

ТЕМПЕРАТУРЕ ВАЗДУХА

Средња годишња темепература ваздуха за подручје Хан Пијеска износи 6,2 °C. Најхладнији мјесец је јануар са средњом температуром од -3,9 °C, док је најтоплији мјесец јул са просјечном температуром од 15,7 °C. Годишње се биљеже просјечно 22 дана са максималном температуром ваздуха већом од 30 °C, а с обзиром на планински карактер климе најчешће се јавља у јулу и августу. Мразни дани, или дани са минималном температуром мањом од 0 °C се јављају од септембра до маја.

ПАДАВИНЕ

Просјечна годишња количина падавина за подручје општине Хан Пијеска износи око 1063 mm. Значајан допринос у годишњој количини падавина имају сњежне падавине, које су редовна појава у овом подручју у зимској половини године. Број дана са снијегом, као и висина сњежног покривача се формира знатно раније и нестаје знатно касније. Појава првог сњежног покривача је у октобру, а посљедњег у мају.

ВАЗДУШНИ ПРИТИСАК И ВЛАЖНОСТ ВАЗДУХА

Општина Хан Пијесак одликује се нижим ваздушним притиском управо због велике надморске висине и веће релативне влажности ваздуха. Просјечна годишња вриједност ваздушног притиска износи 887 mbar. Средње мјесечне релативне влажности ваздуха за подручје Хан Пијеска су изнад 80% у току цијеле године.

ИНСОЛАЦИЈА

Укупан број сунчаних сати са Хан Пијесак на ниову године износи просјечно 1837. Инсолација има правилан годишњи ход, те тако зимски мјесеци биљеже најмању инсолацију, посебно децембар у коме у просјеку буде око 48 сунчаних сати. Инсолација је највећа у јулу и августу, те износи 269 и 259 сунчаних сати респективно.

ОБЛАЧНОСТ

Током љета карактеристична је релативно ниска облачност услјед утицаја антициклоналног типа времена, док зими долази до повећања облачности услјед утицаја маритимних ваздушних маса. Просјечна годишња облачност за подручје Хан Пијеска износи 5,7.

ВЈЕТРОВИТОСТ

На подручју општине, број вјетровитих дана преовлађује над данима без вјетра. Најзаступљенији су сјеверац и јужни вјетар. Најјачи вјетрови су у фебруару и априлу, а вјетровитост у великој мјери умањује влажност ваздуха, која је релативно висока и износи просјечно преко 80% годишње.

Општина Хан Пијесак, са својим планинским климатским карактеристикама, нуди јединствене услове за развој туризма током цијеле године. Хладне и сњежне зиме са дуготрајним сњежним покривачем

представљају потенцијал за зимске sportove и рекреацију, док умјерена лjeta са обиљем сунчаних сати и свјежим ноћима нуде идеалне услове за планинарење, екотуризам и одмор у природи. Висока релативна влажност ваздуха и повољни климатски услови доприносе развоју здравственог и веллнесс туризма. Уз стратегију која би валоризовала природне ресурсе, унаприједила инфраструктуру и диверсификовала туристичке садржаје, Хан Пијесак може постати атрактивна дестинација за љубитеље активног и еколошког туризма.

Системским мјерењима елемената климата, извршеним прије више од 100 година подручје Хан Пијеска проглашено је за прво планинско-климатско-терпијско мјесто, са квалитетима које нема ни једно планинско мјесто у ондашњој Аустро-угарској царевини, па је подручје било резервисано за царску породицу.

Квалитет ваздуха је битан елемент развоја туристичке понуде и процеса изградње брэнда општине Хан Пијесак као ваздушне бање. Због тога је покренут процес проглашења подручја општине Хан Пијесак као ваздушне бање. Процедура је трајала 2 године, од 2021. до 2023. године у ком периоду су израђени потребни документи и извршено институционално усаглашавање интерних аката Дома здравља.

На основу мишљења Института за јавно здравство Републике Српске, на подручју општине Хан Пијесак не постоји ни један природни чинилац који би ограничавао његов туристички простор. Према томе, клима (ваздух) може бити љековити фактор овог климатско брдско-планинског предјела.

У данашњим условима индустријализације, урбанизованих градских средина, густог саобраћаја и све веће загађености зрака градских подручја, па и читавих индустријских зона, ови високо оцијењени квалитети подручја Хан Пијеска као „багно д'ариа“ добијају још већу вриједност као био-климатолошки, односно медицинско-климатолошки фактори.

2. САОБРАЋАЈНА ПОВЕЗАНОСТ

Подручјем општине Хан Пијесак пролази дио магистралног пута М-19 Сарајево-Хан Пијесак –Зворник, који представља једну од најзначајних путних веза источног дијела РС, односно БиХ са Републиком Србијом. Осим магистралног пута М-19, на подручју општине Хан Пијесак се налази и регионални правац Р-467, Хан Пијесак-Олово и путни правац Хан Пијесак – Гођење - Жепа, који је прије 10 година проглашен регионалним правцем. Укупна дужина магистралних и регионалних путева на подручју општине Хан Пијесак износи 60,3 km. На подручју општине Хан Пијесак постоје и локални путеви, шумско-камионски и некатегорисани путеви. Укупна дужина локалних путева је 120,70 km, некатегорисаних 83,35 km и улица 9,6. Дужина шумско-камионских путева је 42 km. У току 2024. године, извршена је комплетна санација градских улица и тротоара, а у периоду 2023. и 2024. година комплетно је саниран (асфалтиран) магистрални пут М-19.

С обзиром на повољну саобраћајну повезаност, односно на позицији магистралног пута М-19, а у релативној близини значајних урбаних насеља и индустријских региона (Београд, Тузла, Нови Сад, Сарајево), уз одговарајуће локалне саобраћајнице, подручје Хан Пијеска геопроментно има све услове за укључивање у туристичке токове и развој туризма.

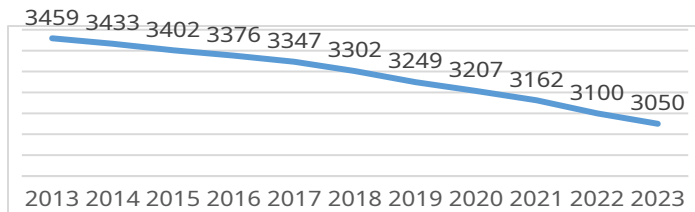
3. ДЕМОГРАФИЈА

Општина Хан Пијесак је у задњих 30 година, односно од почетка ратних дешавања на овим просторима доживјела огроман популациони пад. Највеће смањење броја становништва се десило почетком 90-их година прошлог вијека, али се оно и даље наставља услед низа економских и социјалних фактора (незапосленост, неадекватна социјална и друштвена инфраструктура, лоши климатски услови итд.). Становништво је данас у општини просторно организовано у 5 мјесних заједница у којима егзистира 24 насеља. Према Попису становништва из 2013. године у општини Хан Пијесак је живјело 3459 становника са

трендом смањења до данас. Према посљедњој процјени становништва за 2023. годину, у општини Хан Пијесак живи 3050 становника.

Графикон 1: Кретање броја становника у периоду 2013-2023. година

Разлог популационог пада је с једне стране у миграцијама, одлази младо радно-способно становништво, а с друге стране изразито је неповољан природни прираштај становништва. Дакле, ови трендови у коначници резултирају изузетно неповољном старосном структуром становништва, гдје се повећава однос старијег становништва у укупном броју становника.

Табела 1: Прираштај и миграције

Година	Укупан број становника	Рођени	Умрли	Природни прираштај	Досељени	Одсељени	Миграциони салдо	Укупне промјене у броју становника
2018	3302	21	54	-33	25	34	-9	-42
2019	3249	24	62	-38	28	54	-26	-64
2020	3207	17	50	-33	71	58	13	-20
2021	3162	16	68	-52	23	38	-15	-67
2022	3100	13	43	-30	27	47	-20	-50
2023	3050	22	57	-35	34	39	-5	-40

Старосна структура становништва односи се на расподјелу становништва према различитим старосним групама. У Хан Пијеску је она изузетно неповољна са трендом погоршања када се посматрају подаци по попису 2013. године и посљедњи објављени подаци за 2022. годину. Просјечна старост је кључни показатељ демографске динамике и важан је показатељ који се узима у обзир у вези са изазовима које је носиоци политика имају на одређеном подручју. Као што је приказано у табели, просјечна старост је изузетно неповољна и износи 47,88 година, неповољно је и у односу на републички просјек који износи 43,68 и апсолутно је неповољније у односу на прихватљиву демографску границу од 30 до 35 година. Још један важан демографски показатељ је индекс старења који показује омјер старих 60+ (преко 60 година) и младих -20 (до двадесет година). Индекс старења је 248,29 за општину Хан Пијесак, на ниову РС је 161,27. Демографски трендови су генерално неповољни, а ситуација у Хан Пијеску је одраз специфичности подручја (рурална средина, планинско подручје, економске активности итд).

Табела 2: Старосна структура становништва

ГОДИНА	Укупно	Групе старости						Просјечна старост	Индекс старења
		0-14		15-64		65+			
		Број	%	број	%	број	%		
2013	3445	385	11,18	2283	66,27	777	22,55	45,79	176,59
2022	3100	346	11,16	1888	60,90	866	27,94	47,88	248,29

Туризам у функцији поправљања демографске ситуације може имати значајну улогу у обнављању и стабилизацији демографских структура. Развојем туризма се стварају услови за отварање нових радних мјеста у различитим секторима (угоститељство, транспорт, култура, занати), а имајући у виду да туризам често захтијева специфичне вјештине (хотелски менаџмент, гастрономија, језичке вјештине) може доћи до позитивних миграција и привлачења младих људи и стручњака који имају потенцијал за рад у туризму.

1. ИНФРАСТРУКТУРА

1.1. Телекомуникације

Телекомуникационе услуге на подручју општине Хан Пијесак обавља предузеће „Телекомуникације РС“ АД Бања Лука (комерцијални назив: м:тел). У области мобилне телефоније постоје још два оператора: БХ Телеком и ERONet, а за бежични Интернет ЗОНА ДАСТО Семтел. Скоро све услуге које нуди м:тел доступне су корисницима Хан Пијеска. Ширењем СLP мреже (тзв. сеоских телефона-покривање руралних подручја без кабловске мреже) остварена је велика покривеност читаве општине, а тиме и могућност посједовања телефонског прикључка, истина са слабијим, несигурнијим квалитетом (раде на бази сопственог напајања) и са мање могућности.

Део урбаног дијела Хан Пијеска је покривен оптичким интернетом (одређени број стамбених зграда у ул. А. Карађорђевића, и јавне институције, јавна предузећа и установе).

1.2. Електроенергетска инфраструктура

Општина Хан Пијесак се тренутно напаја електричном енергијом из једног правца преко kV далековода ХЕ Власеница- ЧТС 35/10 kV Хан Пијесак. Дужина електромереже на високом напону је 118 km, а на ниском напону је 148 km.

У току је пријем радова и прикључак на мрежу алтернативног 10 kV далековда Хан Крам – ТС Ранчићи, чиме ће се ријешити дугорочни проблем нестанка електричне енергије, углавном у зимском периоду, када је долазило до прекида у снабдијевању читавог конзума општине Хан Пијесак, чак и по неколико дана. Ради се о далеководу путем којег ће се обезбиједити резервно снабдијевање из правца Сокоца, односно електродистрибутивне мреже ЕлектроПала.

1.3. Комунална инфраструктура и услуге

Комуналне услуге на подручју општине Хан Пијесак пружа ЈКП „Краљева Гора“ д.о.о. Хан Пијесак. Предузеће покрива све комуналне услуге: одвоз смећа, одржавање канализације и снабдијевање водом и управља јавном комуналном инфраструктуром.

- Водоводни систем -

Водоводни систем чине два изворишта са црпним станицама и хлорисањем просјечног капацитета ~30 л/сец (минималног 17 л/сец), три резервоара и двије прекидне коморе укупне запремине 1210 m³.

Водоводни систем Хан Пијесак подмирује потребе за водом сва насеља Хан Пијесак, Јапага, Викенд Насеље, Букова Глава, Љесковац, Мироња, Џимрије и Мркаље, а од 2022. године и село Јеловце и Хан Крам. На водовод је прикључено 2300 становника (од укупно 3100 на подручју општине). Тренутно је у изградњи водовод од резервоара Дебела Међ до Малог Поља, којим ће се значајно повећати број корисника, јер ће бити обухваћено домаће становништво и власници викенд кућа.

- Канализација -

На фекалну канализацију је прикључено ~30% од оних који су прикључени на јавни водовод, и то: 413 домаћинстава и 45 правних лица. Фекалну воду сакупља канализациона мрежа укупне дужине ~2 km.

Постоји и кишни колектор дужине 2 km. Пречишћавање отпадне воде тренутно не постоји. Излив сакупљене отпадне воде је у јаму у шуми. Домаћинства која нису прикључена на фекалну канализацију испуштају отпадну воду у септичке јаме, које су претежно пропусне. Кишница коју сакупљају кишни колектори се такође излива у шуми.

- Управљање отпадом –

ЈКП „Краљева Гора“ одвози отпад на градску комуналну депонију на локацији Мекоте, удаљену 4,5 km од центра Хан Пијеска. Организованим сакупљањем комуналног отпада обухваћено је 1115 домаћинстава, односно 2180 корисника и 115 правних лица. Процент покривености је за домаћинства 90% (урбани дио и сва села, осим неколико рубних села), а за правна лица 95%.

Кроз прекогранични пројекат IPA-CBC Срб-БиХ под називом „Унапређење управљања чврстим отпадом у урбаним и руралним подручјима општина Бајина Башта, Вишеград и Хан Пијесак“ успјешно је спроведен пројекат кроз који је уведена примарна селекција отпада на мјесту настанка, набављена је опрема за прикупљање и одвожење сувог отпада те контејнери који су постављени у рурална подручја на основу чега је значајно смањен број дивљих депонија и повећан обухват домаћинстава који су обухваћени услугом одвожења отпада. Прије него је пројекат спроведен, у руралним подручјима није било услуге одвожења отпада..

1.4. Паркирање и јавна расвјета

Општина Хан Пијесак у урбаном дијелу располаже са око 180 паркинг мјеста. Приватни паркинзи се налазе око зграда колективног и индивидуалног становања. У општини није успостављена наплата паркинга.

Изградња и одржавање јавне расвјете је у надлежности Општине. У последњих 15 година извршено је значајно улагање у јавну расвјету, па је сада ЛЕД расвјетом покривен градски центар и сва приградска насеља до 2 km(Јапага, Букова Глава и Викенд насеље). Покривеност становништва јавном расвјетом је око 70%.

1.5. Спортска инфраструктура

На подручју општине Хан Пијесак од спортских објеката постоје: Спортска дворана, изграђена и стављена у употребу 2004. године, укупне корисне површине 790,52 m², потпуно девастиран објекат – није у употреби, а тренутно се изводе радови на санацији крова. Спортски терени на подручју општине Хан Пијесак су: Фудбалски стадион на Борачком брду, димензија 100x70 метара; Мањи фудбалски стадион, иза Цркве на Борачком брду, димензија 90x45 метара; Игралиште бетонско за мали фудбал код Основне школе у Хан Пијеску, димензија 40x25; Игралиште бетонско за одбојку и кошарку код Основне школе у Хан Пијеску, димензија 30x20; Игралиште бетонско за мали фудбал код Дома здравља у насељу Букова Глава у Хан Пијеску, димензија 40x25.

Кроз пројекат EU4Agri – Рурални туризам, који је имплементирала Општина Хан Пијесак са 4 партнера успостављена је пјешачко-бициклистичка стаза у дужини 40 km са мобилијаром на 4 мјеста и туристичким ознакама (едукативне, инфо-табле, путокази) те постављено паметно бициклистичко стајалиште у центру Хан Пијеска. У оквиру пројекта је извршена стандардизација Bike Friendly Standard код 2 смјештаја и 2 паркинг мјеста, односно код корисника који су били партнери на пројекту.

Јавна инфраструктура има кључну улогу у развоју туризма, јер омогућава основне услове за долазак, боравак и кретање туриста, а истовремено доприноси очувању природних и културних ресурса. Развој и одржавање јавне инфраструктуре директно утичу на квалитет услуга, приступачност дестинација, и укупну конкурентност туристичке понуде. Даље улагање у изградњу и одржавање јавне инфраструктуре је од кључног значаја за развој туризма и привлачност дестинације, а природно је рјешавање инфраструктуре у руралном подручју како би се омогућила

равномјерна покривеност инфраструктуром, посебно у подручјима интензивније туристичке изградње.

1. ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА И УСЛУГЕ

1.1. Општина Хан Пијесак

Јавну администрацију на локалном ниову чине Општина Хан Пијесак, као јединица локалне самоуправе са јавним предузећима и установама којима је оснивач. Општина Хан Пијесак обавља све послове за које је надлежна у складу са Законом о локалној самоуправи Републике Српске. Организација рада у општинској управи заснива се на принципима економичности, ефикасности, дјелотворности и јавности рада органа јединице локалне самоуправе у извршавању њихових надлежности.

Организациону структуру Општине Хан Пијесак чине: Одјељење за општу управу, Одјељење за управљање развојем, привреду, финансије и друштвене дјелатности и Одсјек за послове Скупштине и стручно-техничке послове начелника општине. При Одјељењу за општу управу је формирана Територијална ватрогасно-спасилачка јединица Хан Пијесак, а у оквиру Одељења за управљање развојем, привреду, финансије и друштвене дјелатности формирана су два одсјека: Одсјек за финансије и трезор и Одсјек за инспекцијске послове.

Укупан број запослених је 57 (2 функционера, 22 са високом стручном спремом, 2 са вишом стручном спремом, 29 са средњом стручном спремом и 2 НК радника).

У погледу институционалне, финансијске и организационе подршке развоју туризма, Општина Хан Пијесак је у току реализације најзначајнијег туристичког пројекта под називом „Реконструкција, рестаурација и адаптација Љетње резиденције Краља Александра Карађорђевића“, инвестиције која је укупне вриједности око 4,5 мил. КМ. Тренутно се реализује 2. фаза пројекта, са којом ће се укупно инвестирати 2,5 мил. КМ, а обухвата грађевинске радове на изградњи објекта, тзв. сиву фазу (груби грађевински радови, покривено).

У посљедњих пар година, Општина Хан Пијесак је добила подршку за неколико пројеката који се значајним дијелом финансирају из екстерних средстава (донаторских). Три су пројекта са финансијским аранжманом у којем се новац уплаћује на рачуне Општине Хан Пијесак:

- 1) EU4Agrii - подршка инвестицијама у рурални туризам у БиХ - Донаторска средства: 181.670,78 КМ

Назив пројекта: Looking for the perfect place – Visit Javor Airways. Пројектом се интегришу капацитети Општине и 4 локална партнера који припадају различитим категоријама, а у фокусу је стварање одрживих веза између сектора пољопривреде и туризма. У завршној је фази. Важно је истаћи да се већина средстава користи за набавку радова и различите опреме за четири локална партнера која не припадају јавном сектору. Општина је носилац пројекта и иницијални трансфер средстава се реализује путем општинских рачуна.

Слика 1. Лого пројекта Looking for the perfect place – Visit Javor Airways

- 2) IPA Програм прекограничне сарадње Србија – Босна и Херцеговина

Развијање руралног туризма као основе за будући одрживи развој прекограничног подручја Србије и Босне и Херцеговине је пројекат који је Општина Хан Пијесак кандидовала 2022. године. Пројекат ће већим дијелом бити финансиран средствима Европске уније (грант: 243.065,00 ЕУР). Општина је носилац пројекта јер има капацитете да га имплементира и кроз развој капацитета локалних актера даје подршку развоју туризма на свом подручју, што је посебно значајно у контексту недавног проглашења подручја општине Хан Пијесак за ваздушну бању.

Општина Хан Пијесак је носилац пројекта, а партнери су: Град Лозница, Ловачко удружење "Студена Гора" Хан Пијесак, Ловачко удружење "Гучево" Лозница.

Пројекат има више компоненти: реконструкција и адаптација објеката и набавка опреме са циљем јачања материјалних капацитета, развој нових туристичких производа са посебним акцентом на инкорпорирање дигиталних елемената путем креирања посебне апликације, иновације у стратешком планирању итд.

Слика 2. Лого пројекта Развијање руралног туризма као основе за будући одрживи развој прекограничног подручја Србије и Босне и Херцеговине

3) Пројекат унапређења ефикасности локалних услуга (PIPLS) у БиХ

PIPLS пројекат има за циљ унаприједити приступ кључним јавним услугама у јединицама локалне самоуправе кроз боље управљање имовином и повећање улагања у локалну инфраструктуру. Пројекат финансира Шведска, а имплементира и суфинансира Развојни програм Уједињених нација (UNDP) у БиХ у сарадњи са партнерским јединицама локалне самоуправе.

Пројекат се првенствено односи на унапређење локалног нормативног оквира у односним областима, а најуспјешније јединице локалне самоуправе (неколико из Републике Српске) добиле су могућност суфинансирања једног од приоритетних локалних пројеката. Општина Хан Пијесак је кандидовала пројекат Изградња капацитета за пружање услуга лицима треће животне доби што подразумева трансформацију дијела објекта који користи локални дом здравља у дом за стара лица. Износ донаторских средстава је 50.000,00 УСД.

4) „Јачање улоге мјесних заједница у Босни и Херцеговини – фаза II“ који имплементира UNDP, а финансирају Владе Швајцарске и Шведске.

Укључене општине су реализовале низ активности са посебним акцентом на унапређење локалног нормативног оквира и јачање веза на релацији „грађани – мјесне заједнице-Општина“. По први пут су, послије више година, организовани форуми грађана по мјесним заједницама на којима су се представљали приоритетни пројекти.

Општина Хан Пијесак је једна од четири општине које су награђене тако што су добиле грант за подршку реализацији двије интервенције у руралним мјесним заједницама: по први пут изградња јавне расвјете у једној мјесној заједници, а у другој адаптирање просторија које ће служити као мини друштвени центар односне мјесне заједнице.

5) 5) CARITAS SWITZERLAND у БИХ – SELLS пројекат

У оквиру Програма економске подршке рањивим групама на тржишту рада (SELLS), потписани су трипартитни уговори између Општине Хан Пијесак, Caritas Switzerland in Bosnia and Herzegovina и 14 корисника из Хан Пијеска (12 домаћинстава и 2 бизниса).

Потписани уговори се примарно односе на реализацију набавки (пољопривредна механизација и друга опрема) са циљем унапређења производних процеса у домаћинствима / бизнисима и подизања нивоа прихода.

Програм је креиран на начин да је осигурано финансијско учешће све три уговорне стране: корисника, Општине и партнера - донатора

1.2. Јавне установе

Јавне установе су организације које пружају услуге од интереса за ширу друштвену заједницу, а финансирају се из јавних средстава. Ове установе имају за циљ да задовоље потребе грађана у различитим подручјима.

Установе које постоје на подручју општине Хан Пијесак по областима су:

- Здравствене установе: ЈЗУ Дом здравља „Др Миленко Наранчић ЈЗУ „Апотека“ Хан Пијесак

Једина здравствена установа на подручју општине Хан Пијесак је ЈУ Дом здравља „Др Миленко Наранчић“ као установа примарног нивоа здравствене заштите. Примарна здравствена заштита базирана је на принципима породичне медицине у два тима, којим је покривено цјелокупно становништво општине уз несигурну претпоставку да око 5% грађана није регистровано. Секундарни и терцијарни ниво здравствене заштите локално становништво остварује у медицинским центрима у окружењу. То значајно утиче на социјално-здравствене услове живота, јер изискује додатне трошкове лијечења и због удаљености здравствених центара повећава ризике услед хитности, посебно у зимским условима.

ЈЗУ „Апотека“ Хан Пијесак је самостална фармацеутска установа, чији је оснивач Општина. Апотека је редовно опскрбљена свим потребним медицинским средствима и лијековима, а смјештена је у центру Хан Пијеска.

- Социјална заштита: ЈУ „Центар за социјални рад“ Хан Пијесак

ЈУ „Центар за социјални рад“ Хан Пијесак пружа услуге из домена социјалне заштите, а од 2021. године у оквиру Центра за социјални послове организациона јединица Вртић „Диана Будисављевић“, који је смјештан у дијелу Основне школе „Милан Илић Чича Шумадијски“. Вртић похађа 45 дјеце, који су распоређени у 2 вртичке групе и једну јасличку групу.

Вртић је основан и успостављен у оквиру пројекта „Изградња капацитета за успостављање предшколског образовања и васпитања у општини Хан Пијесак“ који је подржан од стране Швајцарске амбасаде, а који је имплементирао UNDP преко Инвестиционо развојне банке РС кроз Финансијски механизам за финансирање пројеката интегрисаног и одрживог локалног развоја у Републици Српској.

- Установе културе: ЈУ Народна библиотека „Бранко Чучак“ Хан Пијесак и ЈУ Центар за омладину и спорт „Поглед“ Хан Пијесак

ЈУ Народна библиотека „Бранко Чучак“ Хан Пијесак

Народна библиотека Хан Пијесак баштини традицију Народне књижнице и читаонице из 1923. године. Најстарија је културна установа у граду и један је од носилаца његовог културног живота. Библиотека располаже разноврсним књижним фондом од преко 36.491 библиотечких јединица, 680 серијских публикација те 153 јединице некњижне грађе.

Библиотека организује значајан број књижевних вечери, промоција, округлих столова и манифестација. Најзначајнија манифестација је „Чучкови књижевни сусрети“ која се одржава од 2009. године и носи име истакнутог књижевника и публицисте Бранка Чучка, промовише значајна имена и догађаје наше књижевности, културе и историје. Манифестација је већ годинама рангирана у сам врх манифестација од изузетног културног значаја у Републици Српској.

У Народној библиотеци раде: одјељење набавке и обраде, одјељење стручне књиге, опште позајмно одјељење, одјељење за одрасле, дјечије одјељење, читаоница, завичајно одјељење и административно-финансијска служба. У библиотечкој мрежи су и 2 школске библиотеке. Библиотека је од 2021. године пресељења у реновиран објект Соколаког дома.

Центар за омладину и спорт „Поглед“ основан је 2001. године, првобитно као Центар за културу и спорт. Центар се бави организацијом спортских турнира и свих спортских дешавања у спортској дворани, као и

организацијом културних дешавања у општини Хан Пијесак. Укупан број дешавања у организацији Центра је око 40 на годишњем нивоу. Својим радом Центар афирмише културу и спортски живот у Хан Пијесаку. У оквиру Центра покренут је рад Креативне радионице и Фото-клуба. Центар управља биоскопском салом и галеријом те спортском двораном, а које су у власништву Општине.

- ЈУ Туристичка организација општине Хан Пијесак

ЈУ Туристичка организација општине Хан Пијесак најмлађа је установа на подручју општине, основана 2023. године, а почела са радом 2024. године. ТО тренутно има једног запосленог, директорицу, по занимању дипломирани туризмолог.

У току прве године рада, ТО Хан Пијесак је учествовала на 3 сајма, неколико планинарских похода које су организовала локална планинска удружења, остварена је значајна са радња са ЈУ ЦОС Поглед у организацији културно-туристичких манифестација.

Туристичка организација општине Хан Пијесак учествовала је и на обукама и едукацијама, конференцијама и састанцима са МТТ, на које је била позвана. У току 2024. године урађена је и брошура о Хан Пијеску. Категорисане су четири куће за одмор и 5 соба за изнајмљивање.

- Образовање: ЈУ ОШ „Милан Илић Чича Шумадијски“ Хан Пијесак и СШЦ „Василије Острошки“ Соколац, подручно одјељење Хан Пијесак

На подручју општине организовано је предшколско, основно и средње образовање. Предшколско образовање је већ споменуто у оквиру Центра за социјални рад у оквиру којег ради као организациона јединица.

Од основних школа, постоји само једна - ОШ „Милан Илић Чича Шумадијски“ у Хан Пијеску. Школа је основана и почела са радом школске 1909/1910. године. Сада Основну школу похађа 204 ученика. Основна школа има 2900 м² затвореног простора, а са двориштем укупно 7000 м². Просторије школе су у релативно добром стању, фасадна столарија је комплетно замијењена и опремљене су елементарном опремом.

Средња школа ради као одјељење Средње школе Соколац- СШЦ „Василије Острошки“ и тренутно постоји само гимназија. Школа је отворена 1964. године под именом Гимназија „Светозар Косорић“. Ову школу је у 2016. години похађало 36 ученика, распоређених у 4 одјељења (један разред-једно одјељење). Укључујући двориште, Средња школа располаже простором од 2100 м³. Просторије у којима се изводи настава су у доста добром стању (окречене, потпођене ламинатом, столарија је нова, али су олуци и кров школе дотрајали). Функционално је 6 учионица. Опремљеност училима задовољава наставни минимум, односно постоје основна училиа за извођење наставе.

У складу са негативним демографским трендовима, најизраженије је стално смањење ученика у школама. У односу на 2016. годину (базна година за израду Стратегија развоја Хан Пијеска) знатно је смањен број ученика у средњој школи када их је било 86, док је број ученика у основној школи остао исти. Разлог томе је одлазак ученика који похађају средњу школу у друге средње школе, углавном у окружењу, које имају струковна усмјерења.

Општина Хан Пијесак са системом својих јавних служби и предузећа је институционални носилац развојних процеса па тако и процеса развоја туризма. Туризам као развојна шанса Хан Пијеска је одавно препознат, а у посљедњих неколико година, услед дјеловања различитих фактора долази до различитих интервенција како јавног тако и приватног, а у значајној мјери и цивилног сектора укључујући грађанство и активне појединце који раде на афирмацији туристичких потенцијала. Улога јавног сектора, који је носилац израде овог стратешког документа је да буде носилац развојног процеса, те да идентификује, утврди и синхронизује активности, а истовремено ради на свеукупном јачању капацитета.

Јавне службе, иако на први поглед нису директно повезане с туризмом, представљају неопходну инфраструктуру за одрживи развој туристичке понуде. Њихова улога је вишеслојна: од стварања услова за пријем туриста, преко едукације локалног становништва, до креирања атрактивног културног садржаја. Њихова сарадња са приватним и цивилним сектором је кључ за успјешан и дугорочан развој туризма у Хан Пијеску.

2. ЦИВИЛНО ДРУШТВО

Цивилно друштво у општини Хан Пијесак чине организације основане у складу са законима о удружењима и фондацијама (на нивоу Републике Српске и БиХ). Цјелокупно цивилно друштво се у овом контексту може подијелити у 3 велике групе: организације од посебног интереса, спортска удружења и остала удружење као „класични“ НВО-и. Са организацијама цивилног друштва Општина Хан Пијесак је 2013. године потписала Споразум у циљу формализације подршке НВО-има, а на основу заједничких вриједности које остварује невладин и јавни сектор, јасне и транспарентне процедуре међусобне сарадње.

2.1. Организације од посебног интереса

Организације од посебног интереса су: Црвени крст, Удружење пензионера и Борачка организација. С обзиром на њихов карактер ова удружења се финансирају из буџета општине Хан Пијесак као посебне буџетске позиције, а ниво средстава се одређује према категорији трошкова за које се тражи финансирање (плате, материјални трошкови и режије). Све три организације дјелују као општинске организације под покровитељством кровне организације на нивоу Републике Српске. Организације дјелују у складу са програмским циљевима.

2.2. Спортске организације

Организације које дјелују на подручју општине Хан Пијесак, а уједно су уписане и у регистар спортских организација Републике Српске, те на тај начин имају карактер спортских клубова су Фудбалски клуб „Омладинац“, Одбојкашки клуб „Хан Пијесак“, Спортско-риболовно друштво „Пиштица“, Планинарско-еколошко друштво „Височник“, Планинарско друштво „Јавор-Сунчана планина“, Hard Enduro Клуб, Кошаркашки клуб „Хан Пијесак“, Taekwondo Клуб „Озон“, Ловачко удружење „Студена гора“

СРД „Пиштица“, ПЕД „Височник“, ПД „Јавор- Сунчана планина“, Ловачко удружење „Студена гора“ и Hard Enduro Клуб (1. група) окупљају одраслу популацију и нису класични спортски клубови такмичарског карактера- то су удружења спортско-рекреативног карактера. Сви остали клубови (2. група) су рекреативног и такмичарског карактера, окупљају дјецу и омладину у категоријама пионери до кадети.

Правилником о финансирању спорта општине Хан дефинисани су услови и критеријуми за расподјелу средстава планираних у буџету општине за финансирање спорта.

2.3. Невладине организације

У групу осталих НВО-а спадају све остале организације цивилног друштва, које су регистроване. Већина њих је тренутно неактивна. Према доступним подацима укупан број ових удружења на подручју општине Хан Пијесак је преко 10. И у овој групи организација можемо издвојити одређене подгрупе, као што су:

1. „Пројектна“ удружења која су настала из потребе грађана да одговоре на одређене друштвене проблеме кроз пројектне активности и намицање донаторских средстава (УГ „АРКА“, УГ „Феникс“, ЛАГ „Деветак, Омладински савјет). Сва удружења у неколико претходних година нису активна, а прије тога су реализовали пројекте.

2. „Интересна“ удружења која се баве заговарачким активностима у циљу рјешавања проблема и бољег статуса својих чланова (Удружење породица са 4 и више дјеце „Свјетлост“, Удружење дрвопрерађивача

„Пилане“, Удружење аутопревозника, Општинско удружење пољопривредних произвођача, УГ „Одрживи развој села“, удружења повратника са подручја села Поцепље и Гођење – УПП „Златно поље“ и УПП „Муња“, Удружење жена „Романијски скоруп- кајмак“;

Цивилно друштво у Хан Пијеску је по својим капацитетима сразмјерно осталим карактеристикама општине Хан Пијесак, односно развијено је у мјери колике су основне социјалне и друштвене потребе становништва и пружене подршке задовољавању тих потреба. Постоји изражен активизам и подршка различитим пројектним активностима, самостално или у сарадњи са другима те је улога цивилног сектора кључна у развоју туризма кроз различите видове њиховог ангажмана и у том смислу неопходно је јачање њихових капацитета у свим аспектима.

Ако желимо да цивилни сектор у Хан Пијеску буде још јачи савезник у развоју туризма, кључ је у системском јачању њихових капацитета – и организационих и програмских. Организациони капацитети треба да се јачају у сегменту управљања пројектима, унапређења лидерских и менаџерских вјештина, изградње структура и стратегије те приступ финансирању. Програмско-оперативни капацитети се односе на планирање и спровођење туристичких садржаја, изградња специфичних вјештина као што су дигиталне вјештине, одрживи туризам, заговарање.

Јачањем ових капацитета, цивилни сектор у Хан Пијеску може постати још снажнији партнер у креирању локалне туристичке понуде, промоцији дестинације и очувању културно-природног наслеђа. Такође, на тај начин се отварају и додатне могућности за запошљавање, друштвени ангажман и општи развој заједнице.

3. ЦИВИЛНА ЗАШТИТА И СИГУРНОСТ ГРАЂАНА

Друштвене дјелатности повезане са бригом за цивилну заштиту и сигурност грађана на подручју општине Хан Пијесак су:

1. Служба цивилне заштите и Одсјек противпожарне заштите и спашавања при Одјељењу за општу управу Општине Хан Пијесак.
2. Министарство унутрашњих послова, Полицијска станица Хан Пијесак

Сигурност грађана у контексту ове стратегије можемо посматрати у контексту личне сигурности узроковане људским утјецајем као и пријетњи по сигурност узрокованих природним непогодама. Када говоримо о ризицима узрокованим људским утјецајем, ту првенствено мислимо на криминалитет и јавни ред и сигурност, као и ризици повезани са минираним подручјима и пожарима који су изазвани људским фактором.

У анализи криминалитета који у свом извјештају доставља МУП Хан Пијесак, број кривичних дјела и прекршаја је у малом обиму и сталном опадању. Укупан број кривичних дјела у 2023. години је 26. Ради се о кривичним дјелима против имовине, организованог и привредног криминала, док сва остала дјела припадају категорији „осталих кривичних дјела“, тј. нема регистрованих кривичних дјела у сљедећим категоријама: крвни деликти, имовински деликти, наркоманија, трговина људима-проституција, малолетничка деликвенција.

Што се тиче угрожености од мина, према подацима БХМАЦ у Хан Пијеску постоје и даље минирана подручја, али су она на периферним локацијама које нису у цивилној употреби у мјестима Црна Ријека, Студенац, Криваче и Гођење.

Општина Хан Пијесак има организовану службу противпожарне заштите као посебан Одсјек при Општинској управи у којем је запослено 13 особа. Противпожарна заштита у овом обиму је организована због огромне територије општине која је под шумом и рад ове службе се финансира из накнаде од шума. Ватрогасна једница је снабђевена опремом за гашење пожара уз стално улагање у нову опрему која се финансира из средстава Ватрогасног савеза РС и Општине Хан Пијесак.

Када су у питању природне непогоде, с обзиром на климатске и рељефне карактеристике општина Хан Пијесак није угрожена појавом поплава, земљотреса, вјетра, клизишта нити суша или града. Ове природне непогоде су се појављивале повремено и у мањем обиму, али ни једном нису имале карактер елементарне непогоде. Једина елементарна непогода од које постоји угроженост су снијег и сњежне падавине. Посљедњи пут је стање елементарне непогоде од снијега проглашено у марту 2019. године. Заштита и спасавање од сњежних падавина и снијега је мјера цивилне заштите. У случају обилних сњежних падавина и ниских температура Штаб за ванредне ситуације уводи одређени степен приправности и предузима мјере дефинисане својим плановима које доноси на годишњем нивоу (План приправности, План мобилизације, План превентивног дјеловања и План хитног поступања).

Цивилна заштита и сигурност грађана су на задовољавајућем нивоу с обзиром на општу сигурносну ситуацију, стање јавног реда и мира и могућност елементарних и природних непогода, али и због организованости надлежних служби и у том погледу представљају битан фактор у погледу основног предуслова за развој туризма, а то су безбједан долазак и боравак туриста.

4. ТРЖИШТЕ РАДА

Привредна активност на подручју општине Хан Пијесак углавном је везана за шумарство и дрвопрерађивачку индустрију, затим сlijеди трговина и на крају дјелатности у којима послује 1-2 предузећа, као што су производња хране, вађење руда, грађевинарство. Укупан број пословних субјеката је 221, од чега је правних лица 128 (предузећа, задруга, установа, невладиних и других организација) те 93 предузетника. Општа економска ситуација, као и ситуација везана за источни дио Републике Српске- као једне од најнеразвијенијих регија у Републици Српској и Босни и Херцеговини, у општини Хан Пијесак је довела до негативних трендова у свим аспектима, од демографске слике као што је напријед у тексту наведено па до економских активности, запослености, односно незапослености итд.

Укупну радну снагу на подручју општине Хан Пијесак чине сви људи који су способни за рад и који су ангажовани у економској активности. То укључује особе које су запослене и особе које активно траже посао. Укупну радну снагу на подручју општине Хан Пијесак са стањем на дан 31.12.2023. године чини 1219 лица. Укупан број запослених је 933, а незапослених 286, што чини стопу незапослености од 23%, док је стопа незапослености на нивоу РС 17%. Дакле, незапосленост у Хан Пијеску је већа у односу на просјек РС за 6%.

Запосленост на подручју општине Хан Пијесак је у посљедњих 5 година приближно на истом нивоу, што је с обзиром на смањење броја становника релативно добар показатељ, а у коначници је довело до смањења незапослености с 31% колико је износила незапосленост у 2019. години на 23%. С обзиром на карактер документа за који се приказују ови подаци, у наредним табелама, подаци су разврстани према категоријама које су релевантне за стратегију туризма, односно за туризам као дјелатност и његову апсорпциону моћ запошљавања у руралним срединама (жене, различите старосне и образовне категорије).

Табела 3: Запослени по полу

Година	2019	2020	2021	2022	2023
Свега	906	884	883	917	933
Мушкарци	609	604	596	621	623
Жене	297	280	287	296	310
Учешће жена у радном контингенту	33%	32%	33%	32%	33%

Изузетно лош показатељ односи се на учешће жена у радном контингенту и он је у релативном погледу доста израженији у односу на републички просјек него што је то општа стопа запослености/незапослености и у том смислу терет незапослености на подручју општине носе жене, као тешко запошљива категорија. Разлог томе је свакако структура привреде, гдје доминирају „мушки“ послови (шумарство и дрвопрерада).

Табела 4: Просјечне плате

Година	2019	2020	2021	2022	2023
РС	906	956	1004	1144	1274
Хан Пијесак	779	821	869	1005	1128
Однос ХП/РС	-14%	-14%	-13%	-12%	-11%

Просјечне плате остварене у Хан Пијеску у периоду 2019-2023. године порасе су за 44%. Разлог томе је дјелимично повећање свих плата, а основни разлог је повећање најниже плате те њено учешће у укупном контингенту плата.

Табела 5: Незапослени по полу

Година	2019	2020	2021	2022	2023
Свега	405	354	311	259	286
Мушкарци	137	133	112	98	103
Жене	268	221	199	161	183
Учешће жена у популацији незапослених	66%	62%	64%	62%	64%

Аналогно ситуацији са укупним бројем запослених, стопом запослености и запослености жена, узимајући у обзир и демографску статистику, када се посматрају подаци о незапослености, евидентно је смањење незапослености, што је највећим дијелом посљедница смањења броја становника, односно миграцијама радно способног становништва. Други негативан показатељ односи се на учешће жена у популацији незапослених.

Табела 6: Незапослени по степену образовања

ГОДИНА	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
1 – НК	77	77	57	51	55
2 - ПК-НСС	2	1	1	1	1
3 - КВ	78	74	67	50	53
4 – ССС	173	150	110	111	129
5 – ВКВ	1	1	1	0	1
6-1 ВШС	5	4	5	3	3
7-1 ВСС 180 и 240 ЕЦТС	67	51	64	38	38
7-2 Мастер и магистри 300 ЕЦТС	2	3	4	5	6
Стање на евиденцији	405	354	311	259	286

Највећи број незапослених је са средњом стручном спремом. Када посматране податке разврстамо у двије главне групе, нижеобразовани закључно са р.бр. 5 (ВКВ) су групација која у укупном броју незапослених учествује са 84%. Особе са вишим степеном образовања који су под ред.бр. 6. и 7. чине 16% од укупног броја незапослених. Најбројнија занимања у првој групи су: матурант гимназије, затим слиједи економски и шумарски техничар те у нижим степенима конфекционар текстила, продавач и бравар. У оквиру високе стручне спреме најбројнији су дипломирани економисти и дипломирани правници.

Посматрајући старосну структуру и даље су најбројнија лица старости од 50 до 60 година, који представљају тешко запошљиву категорију.

Стање на тржишту рада је веома важно у контексту развоја туризма, јер људски ресурси значајно утичу на квалитет и могућност развоја туризма. С друге стране туризам као радноинтензивна дјелатност је огромна развојна шанса у погледу унапређења опште економске ситуације, повећања запослености, заустављања негативних демографских трендова и побољшања демографске слике у будућности. Туризам као дјелатност отвара низ могућности у овом погледу, што зависи од подршке

и пројеката како у јавном тако и у приватном сектору, јер иако је велика незапосленост, постојећа радна снага није адекватна и у том погледу су неопходни пројекти који ће дати задовољавајуће резултате (преквалификација, доквалификација, развој специфичних вјештина, повећана запошљивост жена итд).

5. ЕКОЛОГИЈА – ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Општина Хан Пијесак представља чисту, незагађену средину. Као што је у тексту напријед наведено, мониторинг квалитета ваздуха је рађен приликом припреме за проглашење ваздушне бање 2021. године, те је поновљен мониторинг 2024. године. Извршено је мјерење имисионих концентрација релевантних показатеља NO₂, NO, NO_x, O₃, SO₂ и CO при чему су сви показатељи били значајно испод граничних вриједности за дати показатељ.

Потенцијални загађивачи ваздуха су издувни гасови из саобраћаја, емисије из ложишта и емисије из технолошког процеса. Због карактера потенцијалних загађивача не постоји озбиљна опасност по загађење ваздуха.

Емисије отпадних вода потичу углавном из домаћинства и преивредних субјеката. Адекватно прикупљање отпадних вода се не врши због веома старе канализационе мреже и неизграђеног канализационог система. Најбројнији привредни субјекти у општини су пилане, код којих настају оборинске и санитарне отпадне воде, а које се у коначници скупљају у септичким јамама. Резултати испитиваних параметара се налазе испод максимално дозвољених вриједности које су одређене прописима. На подручју општине није развијена ратарска пољопривредна производња, тако да нема велике употребе вјештачког ђубрива. Становништво се углавном бави сточарством, а настало стајско ђубриво се користи за ђубрење приватних вртова и башти.

Општина Хан Пијесак нема актуелни Локални еколошки акциони план. Општина Хан Пијесак је уз финансијску подршку UNDP-а кроз програм MDG-F израдила Локални еколошки акциони план (ЛЕАП) за период 2012-2018. година, који није имплементиран.

Општина Хан Пијесак има очувану, еколошки чисту животну средину и треба уложити напоре да она и остане таква. Због огромне површине која се налази под шумом, треба радити на подизању свијести становништва о значају здраве животне средине, јер „тек кад посијечемо посљедње дрво, загадимо посљедњу ријеку, уловимо посљедњу рибу, схватит ћемо да се новац не може јести“.

6. БИОДИВЕРЗИТЕТ

Шуме су најзначајнији природни ресурс општине Хан Пијесак. Подручје општине Хан Пијесак представља једно од најбогатијих подручја шумама као природним ресурсом, не само у Републици Српској него и у БиХ.

Природна подручја

На подручју општине Хан Пијесак налазе се следећа природна подручја, односно површине високо вриједних заштићених шума:

1.	КУСАЧЕ	(заједница јеле и смрче)	93,29 ha
2.	РАДОЈЕВАЦ	(заједница јеле и смрче)	52,90 ha
3.	ТРЕСЕТИШТЕ НА КРАМУ	(заједница бијелог бора и маљаве брезе)	10,00 ha
4.	КУСАЧЕ	(група стабала горског јавора)	46,72 ha
5.	КАМЕНОЛОМ „ПОЏЕПЉЕ“	(дуглазија)	0,50 ha
6.	ЗАШТИТНЕ шуме на стрмим теренима		149,48 ha

Када су у питању врсте шума Ханпјесачког шумскопривредног подручја, ради се о мјешовитим шумама јеле, смрче и букве са бијелим бором, у које је упрскан и планински јавор, а које припадају високо-економским шумама са природном обновом. Вјештачко пошумљавање садњом садница врши се у занемарљивом

обиму због недостатака површина за пошумљавање. У предметним шумама присутно је веома квалитетно природно подмлађивање састојина.

Поред висококвалитетног дрвећа, у шумама се налазе и различите врсте дивљачи, љекобиља, јестивих гљива и других заштићених и ријетких врста биљака.

Дивљач

- стално заштићени су: вјеверица, мала ласица, велика ласица-хермелин, видра, орао змијар, шкањац мишар, јастреб кокошар, кобац птичар, сова буљина (велика ушара), сова шумска, ћук обични, јаребица шумска-љештарка (кока), гавран
- ловостајем заштићени су: мрки медвјед, срна обична, зец, голуб гривњаш, голуб дупљаш, грлица, јаребица-шумска љештарка (пијевац)
- незаштићени су: вук, дивља мачка

Љекобиље

На подручју општине налази се следеће љекобиље: (кантарион, дивљи лук-сријемуж, хајдучка трава, мајчина душица, лазаркиња, дивља купина, дивља малина, смрека, глог, кичица, дивља лијеска и велебиље-буника).

Јестиве гљиве

На подручју општине налазе се следеће јестиве гљиве: вргањ, прави вргањ, прољетни вргањ, црни вргањ, јестива красница, лисичарка, буковача, мљечница, бисерка, бијела сунчаница.

Ријетке и заштићене биљке

На подручју општине налазе се следеће ендемске, ријетке, заштићене и угрожене врсте дрвећа, грмља и зељастог биља: горски јавор, горски бријест, црни граб, црни трн, дивља јабука, дивља крушка, дивља трешња, јаребика, зелена јоха, тиса, планински (грчки) јавор, цвјетна бреза, дуглазија, божиковина, омелика, вимењак, заврата бијела, перуника танколисна, боровница, слатка папрат, сријемуш, панчићева оморика, јеленски језик, европски ариш, црни бор.

Биљке које су присутне, а забрањене су за сјечу, су: тиса, зелена јоха, дивља крушка, дивља трешња, јаребика, божиковина.

Стратешки изазов представља кориштење еколошких потенцијала као компаративне предности у развојним процесима, посебно у развоју туризма али уз очување еколошки чисте средине и разноликости биодиверзитета.

7. КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО И ПРИРОДНО НАСЉЕЂЕ

На подручју општине Хан Пијеска, као предјели природних љепота који имају рекреациони, културни и научни значај, утврђени су и заштићени:

- Меморијални паркови-средњовјековни локалитети: стари град-утврђење „Пошијак“, насеље „Мачковац“ и насеље „Маћеха“; десет локалитета са укупно 176 некропола стећака; Гробља- два муслиманска стара гробља (Поцепље и Невчка брда), једно старо српско гробље (Мркаљи), три гробља српских војника из 1. свјетског рата (Игришта, Ружина вода и Вран камен) и гроб Јована Тандарића у Шуповини; Амбијентални објекти и амбијенталне целине саграђене у периоду Аустроугарске и Краљевине Југославије (Љетња резиденција Краља А. Карађорђевића, чиновничке зграде и брвнаре у ул. А. Карађорђевића и двојни амбијентални објекти у ул. С. добровољаца; Зграде еклектицизма (Стара жељезничка станица, Стара дирекција-зграда шумске управе, Дом културе, Зграда бившег СИЗ-а и

Православна црква), те споменици и спомен обиљежја НОР-а (најзначајнија је Костурница са скулптуралним монументима (спомен костурница 256 палих бораца) на Борачком брду у Хан Пијеску као и више спомен плоча и биста у Хан Пијеску и Пјеновцу)

- Споменици природе: Маљава бреза (бетула пубесцус)- локалитет Крамске баре на Хан Краму, група зелене дуглазије(Псеудјтсуга Тахифолиа)- остаци расадника Горњи Љесковац, Панчићева оморица- локација комплекса дворца Александра Карађорђевића.

На захтјев Општине Хан Пијесак, Завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске извршио валоризацију културно-историјског наслеђа општине Хан Пијесак 1999. године и израдио документ под називом „Валоризација културно-историјског наслеђа општине Хан Пијесак“.

Фокус у наредном периоду је реконструкција, рехабилитација и санација објеката у власништву Општине Хан Пијесак, а то су зграда Старе дирекције и Љетња резиденција Краља А. Карађорђевића, чија је реконструкција отпочела 2023. године.

Општина Хан Пијесак посједује значајно градитељско културно-историјско наслеђе, које је на адекватан начин валоризовано и потврђено од стране надлежне институције (Завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа), као и природно наслеђе које је евидентирано и такође валоризовано у репрезентативним каталозима. Обавеза локалне самоуправе је да на адекватан начин заштити и очува културно-историјско наслеђе. Стратешки изазов представља стављање културно-историјског и природног наслеђа у развојну функцију кроз пројекте, првенствено у области туризма.

8. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОДРШКА РАЗВОЈУ ТУРИЗМА

8.1. Министарство трговине и туризма

У Републици Српској постоји Министарство трговине и туризма, које је надлежно за припрему правних аката у туризму. Правне акте више важности, као што су закони, на приједлог Министра, усваја Скупштина РС, а акте мање важности, као што су правилници, усваја Министар.

Министарство трговине и туризма је самостални орган управе који обавља управне и друге послове у области трговине, туризма и угоститељства и непосредно је потчињен Влади. Министарство трговине и туризма, у оквиру своје правно-нормативне надлежности, израђује и у форми нацрта предлаже Народној скупштини или Влади Републике Српске законска и подзаконска акта, као и друга акта од интереса за Републику Српску, а која произлазе из надлежности Министарства трговине и туризма. У Министарству трговине и туризма дјелују два сектора: Сектор трговине и Сектор туризма и угоститељства.

Влада Републике Српске на приједлог Министра трговине и туризма посебним планом одређује намјену, критеријуме и услове коришћења намјенских средстава за развој туризма.

8.2. Туристичка организација Републике Српске

Туристичка организација Републике Српске је кровна туристичка организација, а у Републици Српској дјелују и туристичке организације општина, односно градова.

Послови на промоцији и унапређивању туризма односе се на послове информативнопропагандне дјелатности у туризму, формирање и развој информационог система у туризму Републике и остваривање регионалне и међународне сарадње у области туризма. Институције које обављају поменуте послове су туристичке организације, које се и оснивају са циљем да промовишу туристички производ на државном или локалном нивоу, да се унаприједи развој постојећег туристичког производа и подстакне развој новог. По Закону, туристичке организације могу бити на нивоу државе (ТОРС), на нивоу града или општине и међуопштинске туристичке организације. Локалне туристичке организације усклађују своје активности са

активностима ТОРС-а, док истовремено одлуке из Статута морају ускладити са уредбама Закона, којег је на снагу донијело Министарство трговине и туризма.

8.3. Привредна комора Републике Српске

Привредна комора Републике Српске има активну улогу. Када је туризам у питању, она кроз рад Удружења туризма и угоститељство, даје значајан допринос кроз истраживање тржишта, међународне сајмове, као и учешћа у заједничким пројектима изласка на ино тржиште, израду брошура и осталих информативних материјала са основним подацима о чланицама. Значајну помоћ даје и при изради законске регулативе.

8.4. Међународни пројекти: Организације и фондови

Међународне организације које имплементирају програме подршке и помоћи на подручју БиХ (ЕУ комисија USAID, UNDP, WTO, USAID, CARE NVB, GTZ, JICA, UCODEP итд) су препознале туризам као развојну шансу, и један број њих је веома активан у едукативним програмима, промоцији, развоју и пружању подршке конкретним пројектима из области туризма.

Министарство трговине и туризма већ дужи низ година има активнију улогу у имплементацији међународних пројеката. Сарадња са међународним организацијама је још боља откад Одјељење за европске интеграције Министарства у сарадњи са Министарством економских односа и регионалане сарадње активно учествује и усваја извјештаје у свим фазама реализације међународних пројеката.

Међународне невладине организације, друштва, удружења могу бити велика подршка развоју туризма у Републици Српској па тако и у општини Хан Пијесак.

Извори за Анализу постојећег стања:

- Стратегија развоја општине Хан Пијесак 2018-2027;
- Анализа климатских карактеристика Хан Пијеска за период 1961-2020. година, Републички хидрометеоролошки завод РС, 2021. године;
- Друштвено-медицинска оправданост изградње специјализованог ваздушно-бањског и здравствено-рехабилитационог центра за дјецу и омладину у Хан Пијеску, Универзитетско-медицински центар Сарајево Института за социјалну медицину, организацију и економику здравства и Института за епидемиологију, Сарајево 1981. године
- Градови и општине Републике Српске, Републички завод за статистику Републике Српске, 2023. године;
- Процјене становништва 2013-2023., Републички завод за статистику Републике Српске
- Извјештаји о раду за 2023. годину, јавне установе и предузећа којима је оснивач Општина Хан Пијесак

III Туристички потенцијали и туристичка инфраструктура

Наредно поглавље анализира који су то могући развојни правци туризма у општини Хан Пијесак, у односу на анализу туристичке валоризације и ресурсе које посједује општина.

Општина Хан Пијесак посједује значајне ресурсе и потенцијале за развој туризма. Већина ресурса се може комбиновати у јединствен туристички производ.

Општина Хан Пијесак је мјесто гдје је природа била тако издашна и даровала јој све што је чини примамљивом и прихватљивом свима: рекреативцима, врхунским спортистима, као и онима чија су чула

жељна уживања и спокоја у природним љепотама. Својим природним богатством и нетакнутом природом пружа свим посјетиоцима оазу мира, како за тијело, тако и за душу.

Туризам у природи је потенцијал који треба приоритетно туристички валоризовати, јер је "натуре" туризам облик туризма са најбржом стопом раста, а општина Хан Пијесак ту има изузетне услове за развој, који нису довољно искориштени, будући да излетнички, еко туризам, чије је основна база развоја природне љепоте, шуме, ријеке, представљају извор за развој јединственог туристичког производа на једном подручју.

Природни ресурси имају највећи туристички потенцијал, за укупну туристичку понуду општине, који се у наредном периоду могу најбрже укључити у креирање туристичких производа, који ће привући посјетиоце.

1. Туристички потенцијали

1.1. Ваздушна бања- здравствени туризам

Један од најважнијих терапеутских ресурса који природа пружа јесте чист ваздух. У временима када урбани центри постају све загађенији, потрага за свјежим и чистим ваздухом постаје императив.

Влада Републике Српске прогласила је територију општине Хан Пијесак ваздушном бањом, јер да се на подручју Хан Пијеска налази природни љековити фактор, односно ваздух са љековитим својствима.

То је утврђено у Извјештају о мјерењу и оцјени квалитета ваздуха у животној средини на локацији у општини Хан Пијесак из јула 2021. године, израђеном од Јавне научно истраживачке установе „Институт за заштиту и екологију Републике Српске“, те Анализи климатских карактеристика општине Хан Пијесак, израђеној од Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републички хидрометеоролошки завод Републике Српске и у Стручном мишљењу за општину Хан Пијесак као ваздушну бању урађеном од ЈЗУ „Институт за јавно здравство Републике Српске“.

Хан Пијесак се може похвалити квалитетом ваздуха, који представља природни еликсир за плућа и организам. Док су нека мјеста популарна због својих термалних извора или предивних пејзажа, Хан Пијесак има нешто што многи урбани центри требају.

Овим се отвара прилика за развој здравственог туризма, гдје би се осим рекреације, нудили програми за дисајне терапије, опуштање, медитацију и друге активности које доприносе бољем квалитету живота.

Повећање броја старијих лица у туристичким кретањима (туризам „трећег доба“), а посебно јачање свијести о здрављу и здравом начину живота, доприносе све већој популарности здравственог туризма.

Значај развоја Хан Пијеска као “ваздушне бање” лежи у могућности пружања јединствене услуге на тржишту туризма. То не само да би привукло становнике из Сарајева, већ и из других дијелова региона и Европе. Сваке седмице на аеродром у Сарајеву слијећу авиони са страним туристима и посјетиоцима. Стварањем одговарајућих смјештајних капацитета, развијањем инфраструктуре и промоцијом квалитета ваздуха, Хан Пијесак би могао постати препознатљив као дестинација за опоравак и регенерацију.

Обзиром на то да се све више пажње посвећује здравственом туризму и еколошком освјештавању, сада је прави тренутак да Хан Пијесак искористи свој потенцијал, уз права улагања и стратешко планирање, будућност ваздушне бање Хан Пијесак изгледа свијетло и обећавајуће.

Највећа благодат овог подручја је чисти планински ваздух, па је ово идеално мјесто за боравак дјеце и током љета се овдје могу организовати дјечији кампови у природи.

Стављање ових атрактивних ресурса у функцију развоја здравственог туризма, подразумијева низ активности, које је неопходно предузети у циљу тржишне комерцијализације, овог до сада неискориштеног потенцијала.

Главни циљ ове иницијативе је испитати могућност и дефинисати правац развоја здравственог туризма. Основни корак је провести истраживање љековитости учинка боравка у природном окружењу наше општине, те научним анализама доказати љековитост природног окружења у смислу чистоће ваздуха и других позитивних утицаја на здравље човјека. Научне анализе је потребно искористити као темељ за подстицање инвестиција у развој здравственог туризма и с њим повезаних смјештајних објеката. Кроз истраживање, потребно је утврдити неколико тачака, гдје природно окружење општине Хан Пијесак пружа највише благодати за здравље и на темељу анализа развити пројекте којима ће се проширити понуда овог туристичког производа, укључујући раздобље пред и постсезоне. Позитивни налази оваквог истраживања би додатно позитивно утицали на позиционирање општине Хан Пијесак као дестинације здравог живота и активног одмора.

Ово је мјесто гдје можете дишући пуним плућима уживати у прелијепим амбијентима ханпјесачких шума, бавећи се разним активностима. Планинарење, бициклизам, авантуристички садржаји само су дио наше понуде.

Утицај шумске шетње на побољшање здравља и излечење добија све већу пажњу јавности и званичне медицине.

Шумска терапија и купање у шуми су активности које укључују боравак у природи, посебно у шумском окружењу, са циљем побољшања физичког и менталног благостања.

Више од 70% територије општине Хан Пијесак чине шуме и то су углавном комплекси листопадно-четинарских шума. Уз овакав омјер четинара и лишћара ваздух је далеко богатији кисеоником, мања је концентрација угљен-диоксида, а ту требамо додати и надморску висину од 1100 м.н.в. Све ово повољно дјелује на човјека. Шуме Хан Пијеска представљају праву благодет, зато их требамо и чувати.

Слика 3. Панорама Хан Пијеска у руралном подручју

1.2. Активни туризам

Активни туризам заузима важно мјесто на глобалном туристичком тржишту, доносећи са собом низ бенефита, како за путнике, тако и за дестинације. Овај облик туризма игра кључну улогу у очувању природе. Активности попут пјешачења, планинарења, бициклизма и истраживања природних атракција, не само да промовишу здрав начин живота, већ и подстичу свијест о еколошкој одрживости.

1.3. Пјешачење и планинарење

Општина Хан Пијесак пружа бројне могућности за пјешачење, карактеристична је по густим шумама и прелијепим планинским ливадама, који стварају спектакуларни природни амбијент за све планинаре и љубитеље природе. Пјешачке стазе различитих дужина, које пролазе кроз атрактивне предјеле и завршавају се на видиковцима, прави су начин да се упознају све чари наше општине.

У општини Хан Пијесак дјелују Планинарско-еколошко друштво „Височник“ и Планинарско друштво „Јавор-Сунчана планина“, који се у свом дјеловању труде да прикажу сву љепоту наше општине на најбољи могући начин. Оба друштва у понуди имају велики број пјешачких тура.

Видиковци су тачке осматрања са изразитим радијусом видика и представљају битан фактор туристичке дестинације. Пењање на Велики Жеп, највиши врх општине Хан Пијесак и планине Јавор, који са својих 1537 метара надморске висине доминира околином и уживање у фасцинантном погледу са видиковаца Жеженица, Височник, Стрмца-Ресторан „Поглед“, Фереџе, Кривачке стијене, само су дио планинарске понуде.

Важан тренд данас чине и промјене у свијести потрошача о важности очувања природе. Људи постају еколошки свјесни, траже еколошку равнотежу, окренутост према здрављу, нетакнуту природу, здраву храну, боравак на отвореном и лагану рекреацију.

Потребно је уређење нових и повезивање постојећих пјешачких и планинарских стаза, уређивање едукативних стаза са инфо паноима, дигитализоване карте.

Слика 4. Скуп планинарских друштава прије похода „Путевима шумадијске дивизије другог позива – Врани камен“, 2024.

У руралном подручју општине, које је већином шумско подручје се налази преко 200 km путева, локалних, шумских-камионских и некатегорисаних, које се могу означити, уредити и опремити те ставити у функцију пјешачких, бициклических и планинских стаза. Дио путева је у власништву Општине Хан Пијесак, а други дио у власништву Шумског газдинства „Височник“ Хан Пијесак. За потребе пројекта се подноси захтјев те закључује споразум о кориштењу путева у сврху пројекта те је на тај начин ријешена формална препрека доказивања власништва над инфраструктуром што је услов из позива за пројекте (искуство из EU4Agri – рурални туризам).

Слика 5. Најмлађи чланови планинарских друштава из Хан Пијеска

1.4. Бициклизам

Главни мотиви бициклических туриста су тежња за здравим животом и бораваком у природи, затим рекреација, одмор и ментална релаксација, али и тежња за „бијегом од свакодневнице“ и новим изазовима уопштено.

Хан Пијесак располаже густом мрежом асфалтних и макадамских путева и нуди незаборавно искуство истраживања нетакнуте природе на два точка. Вожња кроз сликовите крајолике, кроз шумске стазе и преко пространих ливада, уз авантуру, омогућује повезивање са природом и откривање скривених бисера, уз прави изазов, кроз који се осјете природне љепоте и историја.

Хан Пијесак је с циљем унапређења понуде за планинаре, љубитеље природе и брдског бициклизма добио функционално одмаралиште за бициклисте са интегрисаним соларним системом за пуњење мобилних уређаја. Бициклисти имају на располагању и клупу за одмор са надстрешницом, паркирни сталак, као и

сталак за поправку бицикала са неопходним алатом. Иновативна бициклическа опрема доприноси јачању циклотористичких капацитета наше општине.

Бике фриендлу је опште познат синоном за услуге прилагођене туристима. Пет објеката у Хан Пијеску: Ресторан „Поглед“, Сеоски смјештај Браћа Косорић, кафе бар Хунтер, паркинг код Дома здравља и паркинг Солар Сمارт цуцлинг поинт су сертификовани у складу са захтјевима стандарда за објекте погодне за бициклизе. Ови објекти су, препознавајући раст циклоторизма и прилике које он нуди у Хан Пијеску, одлучили да покрену процес сертификације према захтјевима овог стандарда, чиме су повећали квалитет својих услуга, прилагодили своје пословање за ову специфичну категорију туриста, што ће уз промоцију додатно повећати конкурентност ових објеката и омогућити им да повећају своје приходе.

У оквиру Планинарског друштва „Јавор-Сунчана планина“ постоји МТБ секција.

Већ је дефинисано неколико бициклических стаза, које омогућавају, поред адреналина и уживање у природи, чистом ваздуху и прелијепом крајолику.

Развој бициклическе инфраструктуре на овим теренима омогућио би, не само унапређење туристичке понуде, већ и промоцију здравог начина живота, еколошког транспорта и одрживог туризма. Са све већом потражњом за одрживим облицима туризма, општина Хан Пијесак може привући како домаће, тако и стране туристе, којима би се понудило уживање у нетакнутој природи на два точка. Овакви услови представљају идеалну основу за развој бициклизма, који би могао постати кључни елемент лјетне туристичке понуде овог краја.

С обзиром на географске карактеристике - бициклическе општине Хан Пијесак идеалне су за пасиониране бициклизе (брдски бициклизам), али и рекреативне бициклизе.

Слика 6. МТБ дружење „Јавор планином два“ у организацији ПД „Јавор-Сунчана планина“ Хан Пијесак, 2024.

1.5. Лов

Данас ловство добија нову улогу. Препознати прије свега као заштитници природне средине, ловци имају велику улогу у очувању биодиверзитета и унапређењу популације дивљачи на одређеном простору. Ловачко друштво истражује и планира одстрел дивљачи, не би ли живот у природи имао равнотежу, а бројне животињске врсте биле сачуване од природног истребљења.

Повољна конфигурација земљишта, одговарајућа клима и шумска богатства су основни чиниоци.

У општини Хан Пијесак за очување и заштиту ловне дивљачи брине се Ловачко удружење „Студена гора“ Хан Пијесак, које је основано 1956. године, као удружење грађана у коме се добровољно окупљају ловци ради заштите и узгоја дивљачи, развоја, унапређења ловства и ловног туризма, очувања природе и животне средине, спортског лова и личне рекреације. Удружење је чланица Ловачког савеза РС, од дана оснивања, па све до данас Удружење окупља велики број чланова. Својим радом и залагањем Удружење настоји да промовише општину Хан Пијесак и њене природне љепоте, као и да унаприједи развој туризма и спорта на територији саме општине. Удружење није велике успјехе у свим областима ловства.

Посебна пажња у протеклом периоду посвећена је развоју ловног туризма и побољшању услова за унапређење комерцијалног лова. Резултати су већ видљиви.

Ловни туризам је јасно диференциран од осталих облика туризма, али у исто вријеме комплементаран је са многим другим дјелатностима у туризму. Дивљач је основни предмет и мотив ловног туризма, али у исто вријеме мјесто задовољења потреба туриста, ловаца. Поред тога, то је и спортско-рекреативна активност, која задовољава потребе и психо физички релаксира.

Ловачко удружење, као и представници туристичких асоцијација би требала своју туристичку понуду прилагодити ловним периодима, како би се заинтересовани ловци, туристи, задржали и након (прије) лова. Лов је перспективна грана туризма, те би исти требало укомбиновати у вишедневне туристичке програме, заједно са осталим видовима туризма.

Пројекат IPA CBC који Општина Хан Пијесак имплементира са Ловачким удружењем је примјер како ловачка удружења могу имати кључну улогу као подршка у пројектима развоја туризма, нарочито у руралним и природно богатим срединама. Њихова улога у пројектима је првенствено усмјерена на очување природе и биодиверзитета, промоцију локалне заједнице и едукацију и информисање туриста о природи, животињском свијету, као и о значају одговорног и одрживог понашања у природи.

1.6. Планински туризам

Планински туризам у општини Хан Пијесак има повољне природне претпоставке развоја.

Локације на падинама Великог и Малог Жепа, Јаворника и Игришта су погодне за планински рекреативни туризам (алпско скијање), као и подручје цјелокупне планине Јавор за нордијско скијање, пјешачење, планинарење. Претпоставка је различитих видова планинског туризма (и љетњег и зимског) и различитих мотива туристичких кретања, као што су здравље, одмор, рекреација, спорт, едукација...

Отворен је ски-центар "Игришта", који је под управом олимпијског центра Јахорина. Ски-центар „Игришта“, који се налази уз магистрални пут Власеница – Хан Пјесак, изграђен је за вријеме Олимпијских игара у Сарајеву 1984. године као помоћни ски-центар. Надморска висина малог Игришта је 1.331 метара, док је највиши врх великог Игришта 1.405 метара.

Овој ски-центар ће бити идеалан за дневне и викенд туристе, биће одлично мјесто за одмор и рекреацију, а због огромног потенцијала може бити окосница развоја за Хан Пијесак и цијелу Републику Српску. Овај крај ће имати многобројне бенефите од покретања ски-центра, јер овим подручјем гтавитирају многи градови.

Природа и боравци у природи су све траженија и имаће предност пред оним облицима понуда који немају толико садржаја везаних са природом и чистим ваздухом. Многи туристи долазе у Хан Пијесак да би се надисали чистог ваздуха и одморили у природи.

Планински туризам подразумјева не само одмор, већ и спортскорекреативне и друге активности током цијеле године, посебно у зимској сезони. Овај вид туризма треба оспособити и за љетну сезону, јер су љета у Хан Пијеску веома пријатна, планинска свјежина представља право уточиште за бијег од градске вреве и врућине.

1.7. Сеоски туризам

Министарство трговине и туризма велики акценат ставља на сеоски туризам. Иако постоје реални услови за развој, још увијек је ријеч о потенцијалима и могућностима, који тек треба да се туристички валоризују.

Слика 7. и 8. Аутентични сеоски пејзаж на Хан Пијеску

Атрактивне локације села и засеока у комбинацији са аутохтоном гастрономском понудом (романијски скоруп кајмак и друге врсте млијечних производа, романијски мед, остали домаћи пољопривредни и прехранбени производи).

Сеоска домаћинства су смјештена у природним предјелима, која пружају могућности за различите активности, као што су: шетња кроз прелијепе сеоске амбијенте, брање љековитог биља и шумских плодова, лов, риболов, учествовање у

припремању аутентичних јела, у радовима на пољу...

Такође, може се уживати у посматрању или активном учествовању у низу различитих активности којима се бави локално становништво: храњење домаћих животиња, орање, копање и садња, кошња ливада, брање и сушење љековитог биља и гљива, мужење млијека и прављење млијечних производа и др. намирница, брање и прављење прерађевина од поврћа и воћа. Споменуте активности омогућују приближавање природи и отварање нових хоризоната, али и својеврсно искуствено учење које ће годити дјечи и одраслим.

Све се више цијене аутохтоне и изворне вриједности, будући да влада засићење масовним туризмом и све више људи тражи мјеста у природи, која ће их удаљити од гужве.

Живописна села у нетакнутој природи, чист ваздух и вода, здрава храна, гостопримство, традиција, активан одмор, мотиви су за путовање и одмор.

Не треба да заборавимо ни наше домаће производе, које треба уврстити у понуду.

Створени су предуслови и за јахање коња у природном амбијенту, те је неопходно даље улагати и развијати, како би и ова активност добила на значају.

Потребно је осмислити аутентичне локалне доживљаје, као што су брање гљива, сакупљање биља, годишње манифестације бербе, показивање и укључивање туриста у израду рукотворина, као и других одговарајућих садржаја, како би се подстакла посјећеност, продужио боравак и потрошња посјетилаца.

Слика 9. Колаж форографија од шумских биљака и гљива

1.8. Риболов

Друштво је основано 1961. године у оквиру ловачког удружења „Студена Гора“. 2002. године се одваја као СРД „Пиштица“ и самостално почиње да газдује риболовним водама општине Хан Пијесак.

Воде са овог подручја пипадају сливовима ријеке Босне и Дрине. Рјечице слива ријеке Босне су погодне за мушичарење, док су рјечице дринског слива погодније за вараличарење.

То су брзе, кристално чисте планинске рјечице и потоци. Сливу ријеке Дрина припада и водоток „Ријека“ која је понорница. Ове воде, које су богате кисеоником и храном су природно станиште поточне пастрмке и њом су искључиво насељене. Има доста и поточног рака, који дијели животни простор са пастрмком.

Пошто су ријеке насељене искључиво поточном пастрмком, риболов је дозвољен искључиво на вјештачке мамце. Минимална дужина рибе која се смије задржати је 25цм. Сезона риболова почиње 1. марта и траје до 30. септембра.

1.9. Гастро туризам

Гастро туристи су у потрази за квалитетном гасто понудом. Већи дио њих заинтересован је и за друге комплементарне садржаје, посебно рекреацију и боравак у мирном, зеленом окружењу, те културне

садржаје. Обично се потражња за гастро туристичким производима посматра унутар двије скупине, а то су потражња туриста, чији је примарни мотив везан уз храну и пиће, те путовања која као секундарни мотив имају храну и пиће. Велика пажња се придаје аутентичности, квалитету и компоненти „здрвога и домаћег“.

Традиционалну гастрономију неопходно је укључити у туристичку понуду, не само нудећи домаће специјалитете у угоститељским објектима, већ и кроз непосредно укључивање туриста у процес узгоја, прераде и на крају и саме припреме намирница. На тај начин се развија и промовише локална пољопривреда, јер се намирнице набављају од локалних произвођача. Готово сви модерни туристи истичу гастрономију, као фактор препознатљивости одређене дестинације, а многи од њих путују искључиво како би уживали у специфичној храни појединих регија.

На мање од два километра од пута Хан Пијесак – Караула, у нетакнутој природи налази се мјесто гдје се производи чувени “Романијски скоруп-кајмак”.

Ова делиција се прави по посебној локалној технологији, која се преноси са кољена на кољено. Саставни дио технолошког процеса производње јесте димљење.

Почетком фебруара 2017. године, Институт за интелектуално власништво Босне и Херцеговине доноси рјешење, којим се признаје име поријекла “Романијски скоруп – Кајмак” који потиче из подручја планине Романије, и уписује се у регистар имена поријекла код Института за интелектуално власништво Босне и Херцеговине.

Удружење је добило сертификат Међународне организације за заштиту интелектуалног власништва, којим се признаје право заштите скоруп кајмака у 29 земаља свијета, што укључује и 9 земаља чланица ЕУ.

ППГ Нада Максимовић је кроз пројекат добило линију за прераду млијека – мини сирану, што је створило услове за олакшавање производње млијечних производа.

Пројекат „Looking for the perfect place – Visit Javor Airways“ се имплементира у склопу EU4AGRI пројекта који финансира Европска унија. EU4AGRI је четворогодишњи (2020-2024) пројекат Европске уније вриједан 20.25 милиона еура чији је циљ модернизација пољопривредно-прехрамбеног сектора у Босни и Херцеговини.

Општи циљ овог пројекта је одрживи развој руралног туризма у Сарајевско-романијској регији, на бази компаративних предности планинског подручја Хан Пијеска, путем диверзификације руралних активности, оснаживања и изградње капацитета локалних актера, те њиховом синергетском дјеловању, ради креирања јединственог интегралног туристичког производа, који ће омогућити стварање додатне вриједности и унапређење квалитета живота у руралним подручјима.

Слика 10.

Палета производа од чланица УЖ „Романијски скоруп-Кајмак“ Хан Пијесак

1.10. Транзитни туризам

Будући да подручје општине Хан Пијесак има повољан географски положај, циљни посјетиоци/туристи су сви путници који користе цесте на путовању у дестинације на одмор или у друге правце.

Туристи на путу до крајњег одредишта, зависно од дужине пута, превозног средства које користе, туристичких мотива у близини транзита којим се крећу, врше одређени број заустављања. Та заустављања могу бити мотивисана различитим факторима. Свако заустављање повлачи трошење новца.

Будући да се већина туриста за долазак користи цестовним возилом, најчешће аутомобилом, слободни су у одабиру руте путовања, мјеста и трајања успутних заустављања. Та чињеница, као и потребе које се јављају путницима током путовања, омогућују креирање посебне врсте понуде намијењене управо путницима/туристима у пролазу преко одређе територија, који за њих није ни полазиште ни одредиште путовања. Постојање такве понуде темељ је развоја транзитног туризма.

Општина Хан Пијесак се налази на транзитном путу, који води ка познатим туристичким дестинацијама, Јадранском мору и Јахорини и у непосредној близини је Ски-центар Игришта. Сваки дан прође много туриста, који ће моћи у овом мјесту да одморе, ручају, уживајући на надморској висини од 1.100 метара, на ваздуху богатим озоном и нетакнутим природним љепотама, што је права ријеткост.

Потребно је обезбиједити јасне путоказе, заједно са добро позиционираним и квалитетним одмориштима.

Кроз будући развој инфраструктуре, туристичко информативних пунктова, тематских мапа и туристичке сигнализације, може се очекивати, не само већи број транзитних туриста, него уз обогаћивање туристичке понуде и продужење њиховог боравка на пролазу кроз нашу општину.

1.11. Омладински туризам

Школске екскурзије представљају важан сегмент туристичке потражње, посебно за једнодневне излете, школе у природи, те љетне кампове за дјецу и омладину. На очекивани даљи раст за туристичким производима омладинског туризма потребно је одговорити тематизовањем и профилисањем туристичке понуде за сегмент дјеце и младих, зависно од програма и потреба, како формалног, тако и неформалног образовања.

1.12 Природне и културно - историјске атрактивности

Туристичке атракције су главна сировина, односно мотор – покретач туризма. Оне су онај чинилац који буди туристичке потребе, усмјерава туристе на путовања и привлачи их на конкретну дестинацију. Туристичке атракције могу бити реалне и потенцијалне.

Неопходно је да у нашем окружењу препознамо не само реалне, већ и потенцијалне туристичке атракције и да постоје системи да се потенцијалне атракције (или реалне, али са мањим, нижим, интензитетом коришћења) претворе у реалне (односно атракције са вишим интензитетом коришћења).

Туристичке атракције су само искоришћени атрактивни туристички потенцијали, док су потенцијалне туристичке атракције туристички ресурси са карактером атракција који још нису искоришћени да привлаче масовнију посјету.

Природне атрактивности

Водопад Скавац се налази у селу Жеравице код Хан Пијеска.

Кањон ријеке Варошнице у дужини од 4 км заједно са два већа извора у мјесту Варошница представља ријетку природну атракцију. Ову атракцију употпуњава поток Скавац, који се улива у Варошницу и својим током од свега 600 м и висинском разликом од преко 200 м представља риједак доживљај.

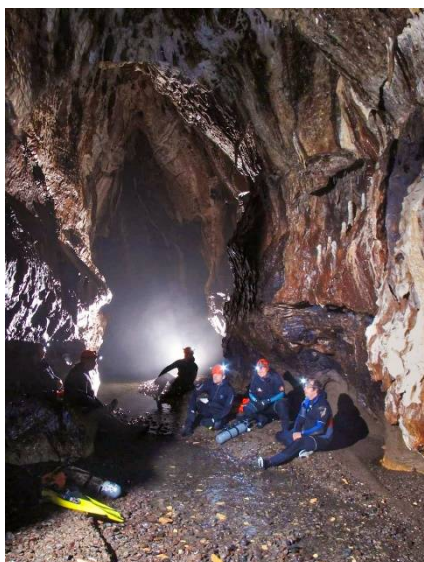
Водопад Скакавац представља прелијеп примјер геоморфолошког облика, сачињен од бигра, травентина или сиге. Овај водопад подсећа на балдахин, тако да можемо да га уврстимо у геоморфолошке називе флувијалне ерозије.

Водопади као врста природних атракција, све више заокупљају пажњу посјетилаца и туриста и незаобилазан су фактор у туристичкој понуди.

Слика 11. Водопад Скакавац

Да би један туристички ресурс постао атракција, потребно је тај ресурс открити, учинити га саобраћајно доступним, интерпретирати, учртати на туристичкој мапи и промовисати. Валоризација овог пројекта додатно би повећала имиџ наше општине.

Планинарско-еколошко друштво „Височник“ Хан Пијесак је уредило стазу до водопада, гдје је одржан Слет 27.04.2024.године.

Пећине: Мала и Велика Комница представљају комплекс пећина унутар врха Велики Жеп, непосредно код излетишта Комница. Пећине је истраживао тим Чешких спелеолога и констатовао да је Велика Комница дужине 3028 м, а Мала Комница је истражена до 650 м, а истраживање би требало да се настави. Пећине уз богатство своје геолошке прошлости представљају драгуље природе, одликују се куриозитетним атрибутима које вриједи истражити, јер су јако интретесантне за туристе. Нажалост, у пећине се може приступити само уз помоћ пуне спелеолошке опреме укључујући и боце са кисеоником.

Слика 12. Улаз у пећину „Мала Комница“

Споменици природе : Маљава бреза (*бетула пубесцус*)- локалитет Крамске баре на Хан Краму, група зелене дуглазије (*Псеудјтсуга Тахифолиа*)- остаци расадника Горњи Љесковац, Панчићева оморика-локација комплекса дворца Александра Карађорђевића.

1.13. Културно – Историјске атрактивности

На подручју општине Хан Пијесак постоје материјални и духовни трагови цивилизација, које су живјеле на овим просторима, постоје трагови разних културних струјања, као резултат историјских збивања, која су детерминисала ток и облик урбаног и културног развоја од праисторије до данас.

Укључивање културно-историјског наслеђа у развојне процесе у области туризма ограничено је, а у неким случајевима и у потпуности блокирано. Негативне факторе у том процесу представљају: неизграђеност инфраструктуре, непостојање пратећих туристичких садржаја (хотелски или други видови смјештаја, информациони пунктови, трговачки садржаји, лоша очуваност и стање неких споменика у конзерваторско рестаураторском смислу, недовољно развијена свијест о значају очувања културно историјског наслеђа, неуезаност такзваног активног амбијента, манифестација и нематеријалне компоненте културног и историјског наслеђа.

Пласирање нових садржаја треба бити у циљу оживљавања простора и објеката, али са поштовањем свих његових културно-историјских и споменичких вриједности.

Меморијални паркови-средњовјековни локалитети:

- Стари град утврђење „Пошијак“ (средњовјековни град-утврђење, саграђен у 11. и 12. вијеку, недалеко од Пјеновца),
- насеље „Мачковац“ и насеље „Маћеха“;
- десет локалитета са укупно 176 некропола стећака;
- Гробља - два муслиманска стара гробља (Поцепље и Невачка брда),
- једно старо српско гробље(Мркаљи),
- три гробља српских војника из Првог свјетског рата (Игришта, Ружина вода и Врани Камен) и гроб Јована Тандарића у Шуповини

Српско војничко гробље из Великог рата на Враном Камену. Гробље потиче са краја лjeta и почетка јесени из 1914. године, а на њему је сахрањено око 1000 (претпоставка) војника Шумадијске дивизије ИИ позива. То је једно од три српска војничка гробља на подручју планине Јавор.

Српско војничко гробље из Великог рата на врху Велико Игриште. Гробље потиче са краја лjeta и почетка јесени из 1914. године, а на њему је сахрањено око 200 (претпоставка) војника Шумадијске дивизије II позива. То је једно од три српска војничка гробља на подручју планине Јавор.

Гроб последњих хајдука са подручја Романије

Романија је иначе позната као хајдучка планина, али оно што се мање зна је да је последњи хајдук ових простора био из Хан Пијеска – Јован Тандарић (Јово Тандарија), а убијен је у оближњем засеку Бобица почетком прошлог вијека. Његов гроб се налази на имању породице Тодоровић у селу Бобица.

Некрополе стећака у Хан Пијеску, на локалитетима Покајница (Мраморје) и Подгробље (Лука) у селу Невачка, општина Хан Пијесак, са укупно 37 стећака, проглашене су за национални споменик БиХ.

Подземни војни објекти Г1 и Г2 бивше ЈНА који се налази на локалитетима Црна Ријека и Бојчино брдо. Подземни војни објекти су грађени 50-их година прошлог вијека и служили су као централно командно мјесто у случају нуклеарног рата. Градња и скоро све друго је под велом тајне. У току рата 90-их објекти су служили као Главни штаб Војске Републике Српске. Данас њима управљају Оружане снаге БиХ и нису доступни за посјету.

ГЗ- Подземни војни објекат бивше ЈНА се налази на врху Мала Игришта. Подземни војни објекат је један од три таква објекта на подручју наше општине и једини који је доступан за посјету. Објекат је грађен 50-их година прошлог вијека и служио је као комуникацијско чвориште. Градња и скоро све друго је под велом тајне. Систем подземних ходника и просторија, дужина ходника по процјени укупно 500 - 700 метара, а објекат је тренутно напуштен и у релативно запуштеном стању, али постоји потенцијал за њихову обнову и туристичку валоризацију.

У оквиру планинарских друштава постоје стазе које воде до овог објекта.

Споменици и спомен обиљежја НОР-а (најзначајнија је Костурница са скуптуларним монументима (спомен костурница 256 палих бораца) на Борачком брда у Хан Пијеску, као и више спомен плоча и биста у Хан Пијеску и Пјеновцу).

Црква Светог великомученика Пантелејмона

Првобитна црква у Хан Пијеску саграђена је 1923. године, а кумовао јој је лично Краљ Александар Први Карађорђевић, који је често боравио у својој резиденцији у Хан Пијеску. Овај храм се налазио недалеко од данашњег, у близини споменика и спомен-костурнице пострадалим борцима из Другог свјетског рата. Стари храм су авионима бомбардовали 1942. године. Од некадашњег храма сачувана су само три звона, једно звоно је поклон краља Александра Карађорђевића. Том приликом је изгорјела и сва архивска грађа.

Градња новог једнобродног храма почела је 1972. године. Темеље новог храма осветио је епископ зворничко тузлански Лонгин. Храм је зидан сигом, димензија 17,99 x 12,72 m, а покривен је бакром. Градња цркве је завршена 1979. године.

Што се тиче културно – историјског туризма, највећи потенцијал је везан за културно – историјско наслеђе из периода Карађорђевића.

Амбијентални објекти и амбијенталне цјелине саграђене у периоду Аустроугарске и Краљевине Југославије су најстарији сачувани објекти градитељског наслеђа. Најзнајчајнији објекат је Љетња резиденција Краља Александра Карађорђевића.

Дворац Карађорђевића

Крајем 19. и почетком 20. вијека у Хан Пијеску боравили су Аустроугарски службеници, који су вршили мјерења квалитета ваздуха ханпјесачког подручја. Мјерењима је установљено да је Хан Пијесак простор са највишом концентрацијом озона у Европи, природна ваздушна бања. Чист ваздух, пространства бујне и високе црногоричне шуме измијешана са неколико бјелогоричних врста и висока концентрација озона погодвали су болесном цару Фрањи Јосифу. Стручњаци царевине су у то вријеме направили геодетску карту насеља и његове околине и дошли до закључка да је планински амјент изузетно погодан за развој елитног туризма. Направљене су скице и планови за изградњу монденског насеља за великане. Планирана је изградња љетниковца за Цара, али и још 17 врхунских одмаралишта различите величине. Планове Аустроугарске омело је Први свјетски рат.

Боравећи у Сарајеву престолонаследник Александар информисан је о налазима аустроугарских стручњака о атмосферско-климатским потенцијалима ханпјесачког подручја који могу бити искористени у здравствене сврхе. Тада је предложено будућем краљу да би за њега и његову породицу било добро да у Хан Пијеску изграде објекте који би повремено користили, јер ту има највише озона и представља прави природни санаторијум. Одмах по доласку у Београд краљ је упутио своје стручњаке да сагледају оправданост изнијете иницијативе, а убрзо је објелодањена одлука.

Градња дворца је почела 1919. године, а саграђен је 24 мјесеца касније, док је градња цјелог краљевог комплекса завршена 1924. године.

Краљ је често са породицом долазио у Хан Пијесак. Ту су поред краља, касније престолонаследника и њихове породице, долазили министри из владе, генерали и други достојанственици. Долазили су и разни државници. Примао је амбасадоре, изасланике и слично. У истом је проводио вријеме, обављао државничке послове и одмарао се. Постоје извори по којима је овдје потписан и Видовдански Устав. Краљ је у резиденцији примио у посјету и Кемала Ататурка, турског реформатора, приликом посјете Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца. У дворцу је био угошћен и премијер Турске Мустафа Исмет Инени, априла 1937. године. До почетка рата премијер Стојадиновић је често боравио на Хан Пијеску.

У Априлском рату краљ Петар Други, при повлачењу боравио је у дворцу. Међутим, локација је убрзо била откривена и нападана од стране њемачке авијације. Карађорђевићи су се спасили бијегом кроз скровиште и тунел чији се улаз налази крај дворца. Пут су наставили из Хан Пијеска ка Палама.

Дворац је у Другом свјетском рату дијелом оштећен. Обновљен је 1946. године и назван Титов дворац. Године 2005. комплекс је скоро у потпуности изгорио.

Дворац представља културно-историјски бисер на подручју општине Хан Пијесак. Прва фаза реконструкције јединог објекта Карађорђевића на подручју БиХ почела је прошле године уз сагласност Завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске. Друга фаза кренула је у августу 2024. године. Ова фаза подразумијева изградњу и покривање објекта. Изглед реконструисаног објекта биће налик на онај грађен 1921. године, а који је у току Другог свјетског рата срушен и он ће имати

само мање измјене у смислу модерних приступа. Оно што је основни циљ јесте да тај објекат буде онакав какав је био у вријеме Карађорђевића.

Објекат би требало да има културно-историјску, али и комерцијалну компоненту (музеј, вински подрум, сала за семинаре, краљичин апартман, краљев апартман...).

Овај објекат је од велике важности за очување историјских и културних вриједности, као и за развој туризма на подручју цијеле регије.

Слика 13. Изглед објекта Вила Карађорђевића након што се изврши реконструкција, рестаурација и адаптација (извод из пројекта)

1.14. Манифестациони туризам

Манифестациони туризам у Републици Српској има дугу и разноврсну традицију. Велики број манифестација још увијек немају предзнак туристичких, већ се одржавају као локална и регионално културно-историјска дешавања.

Неопходна је и даљња разрада манифестација у виду јачања њиховог значаја, али и интерпретација нематеријалног наслеђеја.

За културна дешавања најзаслужнији су са ЈУ Центар за омладину и спорт „Поглед“, који је организатор културних дешавања и разних манифестација, ЈУ Народна библиотека „Бранко Чучак“, Планинарско друштво „Јавор-Сунчана планина“, Планинарско-еколошко друштво „Височник“, КУД „Свети Пантелејмон“, вртић „Диана Будисављевић“ и ЈУ Туристичка организација општине Хан Пијесак.

Неке од кључних културних и спортских манифестација које се одржавају на подручју општине Хан Пијесак су:

- Чучкови књижевни сусрети (март) у организацији ЈУ Народна библиотека „Бранко Чучак“.
- Слет планинара Хан Пијесак (април) – Планинарско-еколошко друштво „Височник“ Хан Пијесак
- „Васкршњи базар“ у организацији вртића „Диана Будисављевић“

- „Стазама љековитог биља“- Туристичка организација је ове године заједно са ЈУ Центар за омладину и спорт „Поглед“ организовала по први пут ову манифестацију. Ове године гост је био Момчило Антонијевић, народни травар и новинар. Очекујемо да ће овај догађај прерасти у традицију.
- Традиционалне Видовданске свечаности у оквиру којих се организује Ликовно саборовање у организацији Општине Хан Пијесак, ЈУ Центар за омладину и спорт „Поглед“ и Ресторана „Поглед“.
- Паљење петровданских лила (11. јули) - Општина Хан Пијесак.
- МТБ „Јавор“, МТБ возња (август) - суорганизација Планинарског друштва „Јавор-Сунчана планина“ и Туристичке организације.
- Дан и крсна слава општине Хан Пијесак, Свети великомученик Пантелејмон (9. август)
- Футсал турнир у организацији Општине Хан Пијесак
- Гулашијада (септембар) – Туристичка организација општине Хан Пијесак, под покровитељством Општине Хан Пијесак.
- Ђерам чувари традиције - КУД „Свети Пантелејмон“
- „Путевима шумадијске дивизије другог позива - Врани камен“ (септембар) - суорганизација Планинарског друштво „Јавор-Сунчана планина“, Планинарско-еколошког друштва „Височник“ Хан Пијесак и Туристичке организације општине Хан Пијесак.
- Новогодишњи базар у организацији Вртића „Диана Будисављевић“ Хан Пијесак.

2. Смјештај

Смјештајни капацитети представљају веома важну туристичку супраструктуру за даљи развој туризма у општини Хан Пијесак. Задњих година примјетан је један значајнији замах, у току је обнова некадашњег хотела „Гора“, који ће се звати хотел „Вуковић“. Изграђено је неколико кућа за одмор, које пружају услуге смјештаја, као и соба за изнајмљивање. Ту је, наравно, и неколико ресторана, тако да туриста, кад дође, има те неке основне елементе који пружају могућност да остане пар дана и у нашој општини.

Приватни смјештај у функцији туризма поприма све већи значај. Физичка лица која пружају угоститељске услуге смјештаја на селу и услуге у апартманима, кућама за одмор и собама за изнајмљивање (приватни смјештај), као један од значајних сегмената угоститељства, дуго су била у тзв. сивој зони. Законским рјешењем из 2017. године уводи се могућност пружаоцима услуга у приватном смјештају да се по питању обрачуна пореза и такси третирају као физичка лица, а не само као предузетници, чиме долази до одрживог модела регистрације и пословања датих субјеката.

Током 2024. године регистрована су два приватна смјештаја са којима је Туристичка организација потписала Уговоре о посредовању у пружању услуга. У 2024. години имамо прве категорисане издаваоце смештаја, што представља помак у нашој општини. Категорисане су 4 куће за одмор и 5 соба за изнајмљивање.

Општина Хан Пијесак данас нуди око 90 лежајева (процјена) у разним видовима и категоријама смјештаја (пансион, камп, куће за одмор, собе за изнајмљивање), с тенденцијом повећања туристичких капацитета и годишњим растом туристичког промета. Процјене су да је овај број већи, али није званично пријављен.

Анализа смјештајне структуре и туристичког промета значајно је отежана ради недостатка система контроле смјештајних капацитета, те ефикасног начина пријаве и одјаве гостију. Један од показатеља прихода у туризму и угоститељству је боравишна такса. Боравишна такса представља накнаду коју плаћа гост (туриста) који користи услуге ноћења у угоститељским објектима за смјештај. У 2024. години приход од боравишне таксе износио је 1.430,50 КМ.

У наредном периоду настојаће се да се смањи ниво сиве економије, јер и даље постоји одређени број издаваоца смјештаја који нису регистровани и не плаћају боравишну таксу. На основу показатеља може се закључити да структура објеката неопходних туристичкој привреди није задовољавајућа. За Хан Пијесак

проблем представља мањак смјештајних капацитета. Због тога постоји немогућност смјештаја веће туристичке групе или ђачке екскурзије.

Постоји потреба за проширењем смештајних капацитета на простору општине.

IV Тржишни трендови

1. Анализа потражње- статистика РС

На подручју Републике Српске, према подацима Републичког завода за статистику, туристички показатељи кажу да је након завршетка пандемије вируса COVID 19 наступио брз опоравак овог сектора. Већ је 2022. године укупни број долазака премашио 2019. годину. Те године број долазака страних туриста је чинио 54,7 % док је број ноћења тих туриста имао удио од 52 %.

Овај тренд се наставио и током 2023. године када је укупан број туриста био већи за 9,38 %. Осим повећања дошло је и до промјене у структури гостију како у односу на 2019, тако и у односу на 2022. годину. Број страних туриста је у 2023. години имао удио од 53,65 %, а број ноћења страних туриста је имао удио од 56,78 %. Просјечан боравак страних туриста је био 2,25 дана што је нешто мање већ 2019. године (2,31 дан).

Табела 7: Доласци и ноћења страних и домаћих туриста 2019-2023 Република Српска

	Доласци туриста			Ноћења туриста		
	Укупно	Домаћи	Страни	Укупно	Домаћи	Страни
2019	400.268	181.401	218.867	972.855	466.815	506.040
2020	190.271	123.966	66.305	531.447	335.624	195.823
2021	295.038	175.763	119.275	748.275	478.830	269.445
2022	439.781	217.634	222.147	1.036.569	547.534	489.035
2023	481.041	200.976	280.065	1.112.306	480.729	631.577
2022/23	109,38	92,35	126,07	107,31	87,80	129,15

Извор: Републички завод за статистику¹

Дужина боравака домаћих туриста је у 2023. години била 2,39 дана и нешто је већа у односу на стране. Али је још увијек боравак краћи у односу на 2019. годину када је био 2,57 дана.

Према подацима Републичког завода за статистику РС током 2023. године туристичке дестинације у Републици Српској је посјетило укупно 481.041 туриста из 66 земаља свијета. Од укупног броја 47,23% посјетилаца су из 8 европских земаља. Четири од њих су земље бивше Југославије, три старе чланице ЕУ и Турска. Просјечан боравак свих туриста је био 2,31 дан.

Највише страних туриста долази са подручја земаља ех Југославије чине 77,44 % посјетилаца у 2023.години, туристи из Србије чине 54,33% тог броја. Када је ријеч о повећању у односу на 2022.годину највеће повећање броја туриста је из Словеније (38%) и Хрватске (32%), Из Црне Горе је 17%, док је најмање повећање из Србије 7%.

Када је ријеч о броју ноћења туристи из тих земаља остваре 85,36% свих ноћења. Структура удјела ноћења је другачија, али на туристе из Србије отпада 46,4%, јер је просјечан боравак само 1,1 дан. Најдуже бораве туристи из Словеније 1,57 дана и њихов удио је 17,66%, док је дужина боравка туриста из Хрватске 1,4 дана са учешћем од 29,29%. Просјечан број дана боравка за све четири земље 1,35.

Табела 8: Доласци и ноћења туриста по земљама 2021-2023 Република Српска

¹ https://www.rzs.rs.ba/front/article/6705/?left_mi=30&up_mi=12&add=30

ЗЕМЉА	Доласци страних туриста				Ноћења домаћих туриста			
	2021	2022	2023	2022/23	2021	2022	2023	2022/23
Србија	55.374	88.990	95.603	1,07	119.460	188.671	208.728	1,11
Хрватска	14.071	27.766	36.767	1,32	43.616	94.033	131.781	1,40
Црна Гора	4.646	8.573	10.068	1,17	12.234	20.990	27.927	1,33
Словенија	9.083	22.809	31.490	1,38	19.113	50.535	79.475	1,57
	85.195	150.160	175.951	1,24	196.444	356.251	449.934	1,35
Турска	3.325	11.340	27.512	2,43	4.176	13.983	31.423	2,25
Њемачка	4.413	8.349	9.912	1,19	10.425	16.715	19.374	1,16
Аустрија	3.738	6.875	8.624	1,25	7.587	13.216	16.870	1,28
Италија	2.528	4.360	5.197	1,19	6.265	8.631	9.462	1,10
	14.004	30.924	51.245	1,52	28.453	52.545	77.129	1,45

Извор: Републички завод за статистику²

Друга група земаља које највише посјећују туристичке дестинације Републике Српске су: Турска, Њемачка, Аустрија и Италија и њихов удио је 22.56% од приказаних података у табели.

Највећи број туриста долази из Турске (53,69%) и они су имали и највећи пораст долазака у односу на 2022. годину који је износио 143%, са 11.340 туриста на 27.512 туриста. Укупно повећање туриста из те четири земље је у 2023. години било 52%.

Слична ситуација је када је ријеч о броју ноћења и дужини боравака. Туристи из Турске су остварили највећи број ноћења те су најдуже боравили (2,25 дана). Боравак туриста из остале 3 земље се кретао од 1,1 до 1,28 дана, те је просјечан боравак био 1,45 дана што је дузи већ туристи из региона.

Број туриста у Републици Српској страховито варира од општине до општине, али само њих 6 је имало број туриста већи од 40.000 долазака. Бања Лука и Требиње одступају са око 100.000, док остале четири општина имају између 43-67.000 долазака. Просјечан број дана боравака је 2,31. Значајан одмак има Теслић, који једини има више домаћих већ страних туриста, те је дужина боравака 5,79 дана. Разлог је бањски туризам. Пале и Источно Сарајево имају дужину боравака од 2,92 и 2,66 дана, што је више од просјека. Такође је број страних туриста у обје ЈЛС мало већи од броја домаћих туриста. Разлог за то је зимски/скијашки туризам гдје туристи остају дуже.

На жалост општине (Милићи, Власеница, Соколац, Рогатица) које су сусједне Хан Пијеску имају занемариво мали број туриста, тек неколико стотина. Док сама статистика већ годинама наводи Хан Пијесак са 0 туриста.

Табела 9: Доласци и ноћења туриста у 2023, по општинама.

2023	Доласци			Ноћења			
	Укупно	Домаћих туриста	Страних туриста	Укупно	Домаћих туриста	Страних туриста	

² https://www.rzs.rs.ba/front/article/6705/?left_mi=30&up_mi=12&add=30

УКУПНО	481.041	200.976	280.065	1.112.306	480.729	631.577	2,31
Град Бања Лука	116.244	43.237	73.007	174.686	57.225	117.461	1,50
Град Бијељина	45.840	18.569	27.271	88.738	39.164	49.574	1,94
Град И. Сарајево	57.547	28.204	29.343	153.232	60.258	92.974	2,66
Пале	45.137	21.289	23.848	131.836	50.561	81.275	2,92
Теслић	43.475	23.912	19.563	251.699	128.053	123.646	5,79
Град Требиње	95.631	24.357	71.274	173.887	51.759	122.128	1,82

Извор: Републички завод за статистику³

2. Анализа потражње- статистика БиХ

Укупан број долазака туриста на дестинације у Републици Српској чини око 27% укупног броја долазака у БиХ, док удио страних чини око 23%. Просјечна дужина боравка туриста је у Републици Српској 2,31 ноћи у односу на БиХ гдје је то 2,1 ноћ.

Табела 10: Доласци и ноћења страних и домаћих туриста 2021-2023 ФБиХ

БиХ	Доласци			Ноћења		
	Укупно	Домаћих туриста	Укупно	Домаћих туриста	Укупно	Домаћих туриста
2021	971.302	469.357	501.945	2.258.603	1.057.395	1.201.208
2022	1.477.371	562.228	915.413	3.221.404	1.218.871	2.002.533
2023	1.755.040	556.244	1.198.796	3.690.514	1.167.019	2.523.495
2022/23	118,8	98,9	131,0	114,6	95,7	126,0

Извор: Агенција за статистику БиХ⁴

Када је ријеч о земљама поријекла туриста структура је слична, с тим што је значајније повећање броја туриста у Републици Српској из Хрватске, Словеније те Турске, Аустрије. Док је значајно већи број туриста у Федерацији БиХ из прекоокеанских земаља (Кина, УСА), те из земаља Блиског Истока. Томе у значајнијој мјери доприноси аеродром у Сарајеву.

И у ФБиХ највеће повећање броја туриста из земаља региона је из Хрватске и Словеније, док од осталих земаља је то Турска, Италија и Аустрија. Од прекоокеанских земаља повећања броја туриста из Кине је најзначајније, чији је број долазака од 5.234 порастао на 30.615 у 2023.години.

Табела 11: Доласци и ноћења туриста по земљама 2021-2023 ФБиХ

ЗЕМЉА	Доласци страних туриста				Ноћења домаћих туриста			
	2023	2022	2021	2022/23	2023	2022	2021	2022/23
Србија	149.363	142.237	91.081	1,05	308.907	288.191	189.900	1,07
Хрватска	167.609	129.753	57.881	1,29	373.495	284.403	129.782	1,31
Црна Гора	30.232	25.231	15.220	1,20	66.044	52.622	32.875	1,26
Словенија	78.117	62.407	23.437	1,25	169.165	122.715	45.995	1,38
	427.344	361.650	189.640	1,18	919.634	749.953	400.573	1,23

³ https://www.rzs.rs.ba/front/article/6705/?left_mi=30&up_mi=12&add=30

⁴ <https://bhas.gov.ba/>

Турска	142.710	62.934	22.410	2,27	200.951	99.841	46.725	2,01
Њемачка	55.862	47.531	26.027	1,18	119.605	105.404	63.629	1,13
Аустрија	35.971	29.410	16.856	1,22	71.465	59.529	34.721	1,20
Италија	28.587	22.370	9.131	1,28	62.080	47.925	21.110	1,30
САД	36.592	29.532	14.007	1,24	84.751	66.796	29.841	1,27
Кина	30.615	5.234	1.946	5,85	43.203	11.355	6.608	3,80
Саудијска Арабија	53.192	33.598	36.220	1,58	127.260	80.937	93.283	1,57
	383.529	230.609	126.597	1,66	709.315	471.787	295.917	1,50

Извор: Федерални завод за статистику⁵

Доласци туриста и даље показују сезоналност током године. Највећи број укупног доласка туриста је у периоду јул-септембар, другу групу чине мјесеци: мај, јун и октобар. У трећу групу са приближно једнаким бројем долазак су: март, април, новембар и децембар. Најмањи број туриста је почетком године, тј. у јануару и фебруару. Удио страних туриста је значајно већи током љетне сезоне и предсезоне, тј. од априла до новембра. Њихов број је већи од 2,28 пута у новембру па до 3,28 пута у августу. Најмања је разлика у децембру када је 1,22 пута број страних већи док у марту износи 1,59 пута.

Табела 12: Доласци и ноћења туриста по мјесецима 2023 БиХ

БИХ	Укупно	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Укупан број долазака	1.755.040	111.240	106.215	166.415	190.138	225.571	211.906	169.861	167.684	127.050	100.887	89.072	89.001
Доласци-домаћи	556.244	50.190	42.239	50.604	54.976	53.983	51.604	52.064	53.397	36.072	39.276	36.295	35.544
Доласци-страни	1.198.796	61.050	63.976	115.811	135.162	171.588	160.302	117.797	114.287	90.978	61.611	52.777	53.457
Укупан број ноћења	3.690.514	213.936	209.181	327.631	377.666	524.459	477.015	341.264	333.294	253.617	214.821	207.665	209.965
Ноћења-домаћи	1.167.019	87.358	78.338	102.343	117.031	139.432	129.312	112.615	110.059	70.821	75.010	70.169	74.531
Ноћења-страни	2.523.495	126.578	130.843	225.288	260.635	385.027	347.703	228.649	223.235	182.796	139.811	137.496	135.434
	2,10	1,92	1,97	1,97	1,99	2,33	2,25	2,01	1,99	2,00	2,13	2,33	2,36

Извор: Агенција за статистику БиХ⁶

Дужина боравка гостију креће се од 1,92 ноћи у децембру до 2,36 у јануару. С тим да у главној сезони износи 2,25 ноћи у јулу и 2,33 ноћи у августу. Други значајан период је почетак године, када је осим споменутог јануара број ноћи у фебруару 2,33 и марту 2,13 ноћи. Разлог томе је зимски туризам и дужи боравак због скијања.

Тренд у првих 10 мјесеци у 2024 години показује даље повећање гостију, када је дошло 96,6% гостију у односу на цијелу 2023.годину, али је примјетно да је број ноћења у опадању, те просјечна дужина боравка у првих 10 мјесеци је 2,08. Структура броја ноћи по мјесецима је остала слична као и у 2023.години, с тим да је примијењен незнатно дужи боравак гостију током прва 4 мјесеца.

Табела 13: Доласци и ноћења 2024 (јануар-децембар)

2024, мјесеци	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	Укупно
Укупан број долазака	182.405	205.609	248.341	240.792	204.170	188.719	140.139	101.429	93.943	90.614	1.696.161

⁵ <https://fzs.ba/>

⁶ <https://bhas.gov.ba/>

Доласци-домаћи	47.472	49.803	56.345	50.754	50.986	54.992	40.260	37.970	38.388	36.784	463.754
Доласци-страни	134.933	155.806	191.996	190.038	153.184	133.727	99.879	63.459	55.555	53.830	1.232.407
Укупан број ноћења	353.001	404.790	549.385	517.295	411.998	371.178	280.667	215.843	209.309	212.251	3.525.717
Ноћења-домаћи	100.418	109.025	140.383	124.560	109.781	112.972	82.481	73.787	73.177	76.791	1.003.375
Ноћења-страни	252.583	295.765	409.002	392.735	302.217	258.206	198.186	142.056	136.132	135.460	2.522.342
	1,94	1,97	2,21	2,15	2,02	1,97	2,00	2,13	2,23	2,34	2,08

Извор: Агенција за статистику БиХ⁷

3. Анализа потражње- статистика Сарајево и ЕУ

Сарајево, осим што је град са највећим бројем туриста у БиХ, као и са аеродромом који има највише летова је добар показатељ. Осим дијела у Федерацији БиХ значајан утицај има и град Источно Сарајево и општина Пале. То је значајно са становишта да је општина Хан Пијесак само 70 км удаљена од њих. Укупно су у 2023. години имали 818.977 туриста који су остварили 1.717.201 ноћења. Од тога је 648.939 страних туриста или 79,23% који су остварили 1.266.704 ноћења (73,77%). Тренд пораста је и у првих 9 мјесеци 2024.године.

Табела 14: Доласци и ноћења туриста по мјесецима 2023- И-ИХ.2024 Сарајево

Сарајево ФБиХ	2023	И-ИХ.2024	
Укупан број долазака	716.293	630.407	88%
Доласци-домаћи	120.545	77.486	64%
Доласци-страни	595.748	552.921	93%
Укупан број ноћења	1.432.133	1.221.672	85%
Ноћења-домаћи	194.609	129.217	66%
Ноћења-страни	1.237.524	1.092.455	88%
Укупно	2,00	1,94	97%
Домаћи	1,61	1,67	103%
Страни	2,08	1,98	95%

Извор: Завод за информатику и статистику Кантона Сарајево⁸

Страни туристи су дуже боравили током 2023 у односу на домаће, али је просјек испод просјека БиХ. У првих 9 мјесеци се примијети тренд краћег боравака страних туриста, а повећања домаћих, али је у укупном трајању боравака краћи, са 2,0 пао је на 1,94 ноћи.

У погледу структуре страних долазака преглед је приказан у три групе. Прву групу чине земље Западног Балкана из којих је било 110.395 долазака и остварених 210.933 ноћења тј. просјечно 1,92 ноћи по доласку. Другу групу чине земље Европе и Турска из којих је било 176,713 долазака са 281.150 ноћења (1,99 ноћи). Трећу групу чине САД, Кина и земље Блиског истока са 136.104 долазака и 326.960 ноћења или 2,17 ноћи.

Дужина боравака из прве групе је прилично уједначена, док су се туристи из друге групе задржавали у просјеку дуже од прве групе. Ту се значајно истичу туристи из УК, највјероватније због доласка на дестинацију авионским превозом. Најкраћи боравак имају доласци из Турске, само 1,34 ноћи, вјероватан разлог је велики број краћих пословних путовања.

Табела 15: Доласци и ноћења туриста по земљама 2023 Кантон Сарајево

⁷ <https://bhas.gov.ba/>

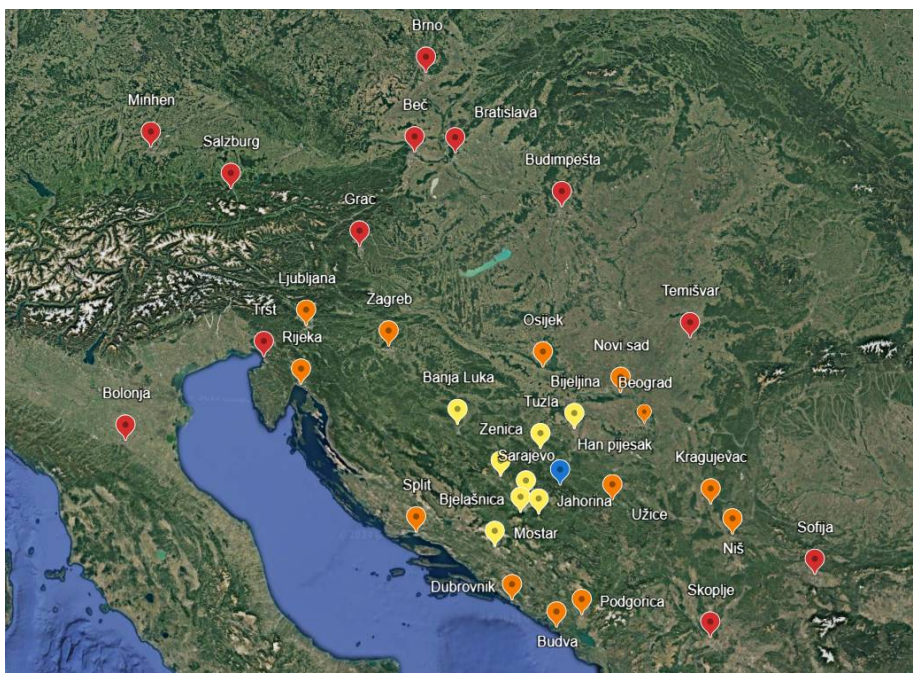
⁸ <https://zis.ks.gov.ba/statistika/turizam>

Сарајево 2023	Хрватска	Словенија	Србија	Ц. Гора	Њемачка	Аустрија	Италија	УК	Турска	САД	Кина	Б. Исток ⁹
ДОЛАСЦИ	50.904	18.295	28.850	12.346	20.352	11.451	10.290	11.770	122.850	19.551	32.463	84.090
НОЋЕЊА	96.867	35.433	54.260	24.373	43.724	20.830	20.762	31.186	164.648	46.244	42.758	237.958
	1,90	1,94	1,88	1,97	2,15	1,82	2,02	2,65	1,34	2,37	1,32	2,83

Извор: Завод за информатику и статистику Кантона Сарајево¹⁰

Туристи из треће групе су се најдуже задржавали, у просјеку 2,17 ноћи. Просјек кваре доласци из Кине са а,32 ноћи, а разлог су опет пословни доласци због великог броја градилишта које имају кинеске фирме у БиХ. У кантону Сарајево најдуже су боравили гости из 3 земље Блиског истока који су остајали у просјеку 2,83 ноћи по доласку.

Поред је слика на којој су приказани већи градови у БиХ (означени жутом бојом), те градови са подручја земаља Западног Балкана (наранџаста боја). Црвеном бојом су означени поједини већи градови средње и источне Европе који једноставно и брзо могу да посјете Хан Пијесак аутомобилом. Ту свакако треба уврстити и туристе из осталих дијелова Европе који аутомобилом долазе на Јадранско море. Већина осталих потенцијалних тржишта је доступна авио саобраћајем кроз најближе аеродроме у Сарајеву, Тузли и Београду.

Слика 14: Већи градови на Балкану и средњој Европи

Као најближе, те платежно најатрактивније тржиште су земље ЕУ, гдје је број туриста подијељени у двије групе. Прва је туристи који остварују 3 и више ноћи, а друга је она која имају краћа путовања са 1-3 ноћи боравака на дестинацији. Окер бојом су означене земље гдје је већи број туриста са дужим бораваком, док зеленом земље гдје број туриста са краћим бораваком има значајнији удио. Земље са вишим животним стандардом имају знатно већи број туриста у односу на укупну популацију (Њемачка, Белгија, Холандија, Норвешка, итд). Али туристи из земаља као што су Италија, Аустрија, Шведска изгледа да више преферирају неколико краћих путовања током године.

Табела 16: Број туриста према дужини боравака туриста из ЕУ у другим земљама

2023	Укупно	3 ноћи и више	%	1-3 ноћи	%
Европска унија	96.195.844	59.264.199	62%	36.931.644	38%
Белгија	6.909.210	4.242.376	61%	2.666.833	39%

⁹ Саудијска Арабија, Кувајт и Уједињени Арапски Емирати

¹⁰ <https://zis.ks.gov.ba/statistika/turizam>

Чешка	2.187.225	1.524.515	70%	662.709	30%
Њемачка	33.159.923	22.041.908	66%	11.118.014	34%
Ирска	2.688.922	1.635.741	61%	1.053.180	39%
Шпанија	5.314.804	3.136.793	59%	2.178.010	41%
Француска	6.461.024	4.427.929	69%	2.033.094	31%
Хрватска	504.253	235.891	47%	268.362	53%
Италија	6.146.624	3.262.641	53%	2.883.982	47%
Мађарска	1.640.637	1.074.796	66%	565.840	34%
Холандија	10.303.262	6.702.209	65%	3.601.052	35%
Аустрија	3.571.661	1.590.622	45%	1.981.039	55%
Пољска	4.524.763	2.583.625	57%	1.941.137	43%
Словенија	1.246.370	688.766	55%	557.603	45%
Словачка	1.310.029	775.650	59%	534.378	41%
Шведска	1.848.173	952.248	52%	895.924	48%
Норвешка	1.819.540	1.216.616	67%	602.923	33%

Извор: ЕУРОСТАТ¹¹

4. Авантуристички туризам-свјетски трендови

Тренд задњих година је да туристи желе да истражују новије врсте туристичких активности и радије посећују неоткривена одређишта за путовања. Зато све већа потрошња на туристичке активности које укључују узбуђење и растућа потражња за повезаним прилагођеном туристичком понудом подстицају раст глобалног тржишта. Предвиђања су да ће трендови у рекреацији на отвореном погодновати глобалној потражњи.

Величина глобалног тржишта авантуристичког туризма процијењена је на 608.00 милијарди USD у 2023., а предвиђа се да ће порасти с 804.51 милијарде USD у 2024. на 1,682.28 милијарди USD до 2032., показујући CAGR¹² од 9.66% током раздобља прогнозе. Азијско-пацифичка регија доминирала је тржиштем авантуристичког туризма с тржишним удјелом од 42.95% у 2023.

Тржиште авантуристичког туризма у Европи чинило је удио прихода од око 37% глобалног прихода у 2024. На раст тржишта авантуристичког туризма у Европи позитивно утјечу разнолики крајолици регије, богата културна баштина и све већа потражња за искуственим путовањима. Земље попут Швајцарске, познате по планинарењу и скијању, и Италије, познате по бициклизму и планинарењу, играју кључну улогу у привлачењу авантуристичких туриста. Шпанија, са својим низом активности на отвореном попут пењања по стијенама и кањонинга, и Норвешка, позната по истраживању фјордова и зимским спортовима. Осим тога, земље попут Француске, Аустрије и Хрватске додатно јачају тржиште својом широком понудом авантуристичких садржаја, укључујући водене спортове, параглидинг и алпско треккинг.

Све већи утјецај друштвених медија на потрошаче значајно повећава потражњу за авантуристичким путовањима. Друштвене платформе, као што су Facebook, Instagram и YouTube, су моћни и значајни алати за дијелење увјерљивих слика, прича и видеозаписа који истичу узбуђење авантуристичких активности. У том смислу, посматрање задивљујућих визуала других појединаца може потакнути жељу за поновним кориштењем тих искустава међу корисницима, подстицајући раст тржишта. Ова је инспирација посебно утицачита међу млађим путницима који су активни на платформама друштвених медија, подстицајући фирме авантуристичког туризма да уложе додатне маркетиншке напоре на друштвеним мрежама и остану конкурентни.

¹¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/database>

¹² CAGR је “стопа поврата која би била потребна да инвестиција нарасте од свог почетног до коначног стања, уз претпоставку да је добит била реинвестирана на крају сваког раздобља у животном вијеку инвестиције”

Најважнији свјетски догађаји на тржишту авантуристичког туризма

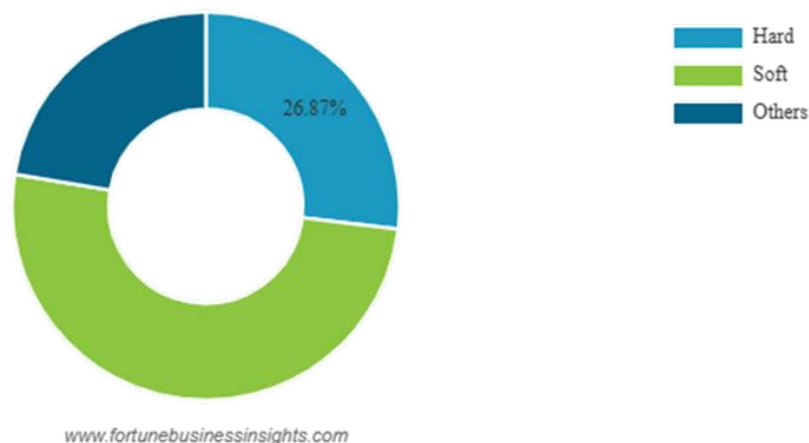
1. Глобално тржиште авантуристичког туризма остварило је приход од 357,511.6 милијуна USD у 2023., а очекује се да ће досећи 1,009,633.0 милијуна USD до 2030.
2. Очекује се да ће тржиште расти по CAGR-у (2024. - 2030.) од 16% до 2030.
3. Што се тиче сегмента, софт је у 2023. години остварио приход од 230.808,1 милијуна USD.
4. Софт је најunosнији сегмент активности који биљежи најбржи раст тијеком раздобља прогнозе.
5. Што се тиче регије, Еуропа је била највеће тржиште које је остваривало приход у 2023.
6. Што се тиче земље, очекује се да ће Бразил забиљежити највећи CAGR од 2024. до 2030. године.

Најважније на европском тржишту авантуристичког туризма

1. Европско тржиште авантуристичког туризма остварило је приход од 135.678,4 милијуна USD у 2023.
2. Очекује се да ће тржиште расти по CAGR-у од 15.9% од 2024. до 2030.
3. Што се тиче сегмента, софт је био највећа врста активности која је генерирала приход у 2023.
4. Софт је најunosнији сегмент активности који биљежи најбржи раст тијеком раздобља прогнозе.
5. Што се тиче земље, очекује се да ће Италија забиљежити највећи CAGR од 2024. до 2030. године.

Меки авантуристички туризам имао је тржишни удио од око 65% у 2024. Карактеришу је активности које нуде спој авантуре и удобности, чинећи је доступном ширем кругу путника, укључујући породице и оне који траже мање физички захтјевна искуства. Овај сегмент укључује активности као што су планинарење, проматрање дивљих животиња, вожња бициклом, вожња кајаком и културна урањања која не захтијевају специјализиране вјештине или интензиван физички напор. Ово тржиште из године у годину добија на снази, посебно међу миленијалцима и генерацијом З, који цијене искуствена путовања. Тржиште је подржано порастом путних пакета који пружајући одабрана искуства која спајају опуштање с истраживањем.

Global Adventure Tourism Market Share, By Type, 2023

Графикон 2. Удио на глобалном тржишту авантуристичког туризма

Очекује се да ће потражња за **тешким авантуристичким туризмом** расти по CAGR-у од 15.7% од 2025. до 2030. године. Овај сегмент укључује активности као што су планинарење, рафтинг, пењање по стијенама, парагליдинг и екстремни спортови попут бунгее јумпинга и падобранства, који често захтијевају специјализиране вјештине, обуку и опрему. Како интерес за авантуристичка путовања наставља расти, тржиште тешког авантуристичког туризма се проширило, посебно привлачећи млађе генерације и љубитеље авантуре који траже искуства која помичу њихове границе.

Потражња за авантуристичким туризмом међу паровима износила је удио од преко 41% у 2024. Многе парове привлачи узбуђење авантуристичких активности, као што су планинарење, вожња кајаком и зип-лине, што може побољшати осјећај узбуђења, потичући повезаност и интимности. Као резултат тога, авантуристички туризам све се више доживљава као начин на који парови продубе однос док уживају у љепоти природе и заједно се баве адреналинским активностима.

Очекује се да ће потражња за авантуристичким туризмом међу **соло путницима** расти по CAGR-у од 16.8% од 2025. до 2030. Раст авантуристичког туризма међу соло путницима потакнут је жељом за неовисношћу, самооткривањем и могућношћу истраживања нових дестинација без ограничења која имају групна путовања. Многи соло авантуристи траже искуства као што су треккинг, вожња кајаком и сафари с дивљим животињама. Успон друштвених медија олакшао је соло путницима да дијеле искуства, траже инспирацију и повезују се с истомишљеницима, подстичући осјећај заједнице чак и док путују сами, погодујући расту тржишта.

Добна skupина између 51 и 60 година чинила је удио од око 26% у 2024. И ову добну skupину привлачи авантуристички туризам јер траже прилике за тјелесну активност, лични раст и повезаност с природом, често се одлучујући за мекше авантуристичке опције попут планинарења, вожње бициклом и културних урањања која су у складу с интересима и физичким могућностима. С више расположивог прихода и времена за путовања у слободно вријеме, многи у овој добној skupини траже искуства која нуде и авантуру и удобност, омогућујући истраживање нових одређишта.

Очекује се да ће потражња за авантуристичким туризмом **међу добним skupинама између 25 и 40 година** расти по CAGR-у од 18.2% од 2025. до 2030., одражавајући значајан помак у преференцијама путовања међу млађим миленијалцима и старијим особама из генерације З. Појединци у овој добној skupини обично су у браку и имају дјецу. С тим у вези, нови тренд породичних путовања унутар ове добне skupине је значајан, с обзиром на потребу за више породичног времена и незаборавних искустава. Ова демографска skupина све више тражи узбудљива искуства која им омогућују да се повежу с природом и активности као што су треккинг, пењање по стијенама и водени спортови. И код њих је све већи утицај друштвених медија и жеља за јединственим искуствима јер путници у овој добној skupини жељни су документовати своје авантуре и повезати се с истомишљеницима.

Авантуристички туризам односи се на туристичке активности као што су рафтинг, треккинг, роњење и пењање, које нуде узбуђење изван своје зоне удобности. Путници истражују новије врсте туристичких активности и радије посјећују неоткривена одређишта за путовања. У том смислу, све већа потрошња путника на туристичке активности које укључују узбуђење и растућа потражња за повезаним прилагођеним туристичким пакетима подстичу раст глобалног тржишта. Осим тога, предвиђа се да ће трендови у слободном времену и рекреацији на отвореном погодовати глобалној потражњи за услугама током предвиђеног раздобља 2024.-2032. Штавише, повећање партнерства туроператора с компанијама за угоститељске објекте и објектима авантуристичких одређишта убрзава понуду и потражњу таквих услуга на глобалном нивоу. На макро нивоу, све већи број националних паркова и мјеста за планинарење у земљама покреће ширење глобалног тржишта.

Неки од новијих трендова који ће повећавати свој удио у наредном периоду су

- Путовања само за жене
- Е-бицикли и лагана путовања
- Породична путовања за све узрасте
- Крстарења океаном и ријеком
- Пред и пост сезона

Значајну улогу у развоју нових трендова ће бити и све израженије негативне промјене, тако ће брдско планинска подручја и итекако бити пожељна за активности током цијеле године.

V SWOT АНАЛИЗА

Снаге	Слабости
- Климатски, рељефни и просторни услови за развој туризма - Очувана и препознатљива природа и рурални простор - Повољна географска локација и добра комуникациона повезаност са већим центрима - Богато културно-историјско и природно наслеђе за развој туризма - Институционални капацитети за провођење пројеката - Еколошки чиста средина и без ризика индустријског загађења - Локални пољопривредни производи - Гостољубивост и пријатна атмосфера - Близина емитивних тржишта - Ценовно конкурентна дестинација - Добра општа безбједоносна ситуација	- Неразвијена туристичка инфраструктура и сигнализација - Неадекватна валоризација природних и културних ресурса у туристичке сврхе - Недовољан број за тржиште спремних туристичких доживљаја - Недовољан број смјештајних капацитета - Недоречена, неинвентивна изван пансионска понуда - Недостатак знања, вјештина и искуства за бављење туризмом - Неразвијен систем управљања-дестинацијски менаџмент - Недовољан И неадекватан маркетинг и промоција - Неефикасан систем евиденције и база података - Неповољна демографска ситуација - Неквалификована радна снага - Неразвијене сродне дјелатности у туризму и неизграђен ланац вриједности локалних актера (прерада пољопривредних производа, традиционална гастро понуда) - Недовољно улагања у туризам, неадекватно стимулисање развоја туристичких дјелатности
Прилике	Пријетње
- Повећан интерес и тренд нових туристички производи (природа, авантура, вјера, урбана умјетност, здравље...) - Географска близина већих градова са повећаним загађењем ваздуха (Сарајево, Тузла, Београд) - Повећан интерес за органским производима, здравом храном и здравим начином живота (мед, романијски скоруп, месо, кромпир, љекобилје, шумски плодови итд) - Увезивање и организовање регионалне и прекограничне сарадње - Доступност и могућност кориштења фондова за развој туризма - Значајна популација дијаспоре и њихов интерес за повратак - Близина већих туристичких центара целосензоски туризам (Игришта, Јахорина, Сарајево) - Климатске промјене (угодна љета са	- Урбанизација и неконтролисана изградња у ванурбаним подручјима - Недостатна финансијска средства за развој туризма - Друштвено-политичка нестабилност - Климатске промјене које неповољно утичу на шуме и природни амбијент (појава болести и штеточина, суше) - Општа економска и политичка ситуација у региону и Европи - Умањивање предвиђене донаторске помоћи и излазак БиХ из фокуса интересовања - Растућа конкуренција и промјена трендова

нормалним температурама)	
--------------------------	--

VI Визија и стратешки правци/циљеви развоја

Визија

Побољшање услова живота локалне заједнице основна је сврха сваког друштвено-економског развоја неког подручја, а то укључује и развој туризма. То побољшање услова живота заједнице подразумијева осмишљено и међусобно координирано економско активирање цјелокупне расположиве материјалне и нематеријалне ресурсно-атракцијске основе којом се располаже, све у складу с дефинисаном развојном визијом.

Да би то било могуће, пожељни туристички развој цијелог пројектног подручја намеће потребу континуираног усуглашавања/усклађивања интереса свих актера туристичког развоја око кључних развојно-инвестицијских пројеката у сфери како приватног, невладиног тако и јавног сектора

Начела одрживости на којима ваља темељити развој туризма на подручју општине Хан Пијесак су подијељени у 3 групе која су међусобно повезана:

ДРУШТВЕНА ОДРЖИВОСТ	ЕКОЛОШКА ОДРЖИВОСТ	ЕКОНОМСКА ОДРЖИВОСТ
партнерство актера	Одговорност	диверсификација
координација развоја	уравнотеженост развоја	доживљаја
	локална	усклађеност с тржиштем
служење јавном интересу	препознатљивост	Ексклузивност

Визија туристичког развоја неког подручја представља жељену слику о томе како би тај простор требао изгледати у будућности. Визија туристичког развоја општине Хан Пијесак је цјеловити концепт онога што сви актери дестинације уистину желе постићи у сврху бржег туристичког развоја. Хан Пијесак тренутно није препознатљива туристичке дестинација, али свој развој темељи на споју првенствено природних љепота, историјске и културне баштине, те разноврсне нематеријалних културне баштине.

С обзиром на чињеницу да туризам почива на људима и њиховој комуникацији с корисницима услуга, традиционална гостољубивост и отвореност становника представља значајан фактор одрживога туристичког развоја. Остварење визије није могуће без договора свих актера о кључним правцима дјеловања и развојним циљевима. Визија туризма општине Хан Пијесак упућује на чињеницу да првенствено природни ресурси требају дугорочно бити сачувани и заштићени од деградације, односно да се користе на одрживи начин, чиме се осигурава потребна еколошка, друштвено-културна и економска одрживост.

На бази анализе општинске планске документације, анализе ситуације у развоју туризма, анализе туристичко-ресурсне основе и налаза радионица са члановима радне групе, дефинисана је визија развоја туризма.

Хан Пијесак је развијена и одржива туристичка дестинација темељена на одрживој природној разноврсности, препознатљива по свом руралном простору богатом културно-историјским наслеђејем, гостољубивошћу и аутентичности доживљаја туристичких производа.

Стратески правци/циљеви развоја

На основу претходних анализа предложени циљеви туристичког развоја су у највећој мјери повезани с потребом уклањања постојећих слабости и недостатака досадашњег туристичког развоја. Уклањање тих мањкавости омогућиће поступно убрзање туристички развоја и оживотворење визије развоја туризма општине Хан Пијесак.

Обзиром на тренутни ниво развијености овог сектора, у дефинирању развојних циљева кренуло се од претпоставке да ће у идућем раздобљу све већи нагласак требати стављати на управљање самом дестинацијом, значајнијем умрежавању, повећањем разноврсности туристичке понуде, повећањем квалитета туристичког доживљаја, побољшању маркетиншких активности, продужења боравка и повећање просјечне потрошње по дану боравка. Такође су у обзир узети и Циљеви одрживог развоја UN (SDG). Циљеви одрживог развоја, заједно с Паришким споразумом о климатским промјенама, план су за бољи свијет и глобални оквир за међународну сарадњу у подручју одрживог развоја и његове економске, друштвене, еколошке и управне димензије.

Принципи одрживости у туризму односе се на околишне, економске и друштвено-културне аспекте развоја туризма, те се мора успоставити одговарајућа равнотежа између ове три димензије како би се гарантовала његова дугорочна одрживост. У складу с тим, одрживи туризам мора:

- поштовати друштвено-културну аутентичност заједница домаћина, очувати њихову изграђену и живу културну баштину и традиционалне вриједности и доприносити међукултуралном разумијевању и толеранцији;
- осигурати одрживе, дугорочне економске активности, чиме се пружају друштвено-економске користи свим заинтересованим странама, укључујући стабилно запошљавање и могућности остваривања зараде и социјалних услуга у заједницама домаћинима, те доприносити ублажавању сиромаштва;
- оптимално искористити околишне ресурсе који представљају кључни елемент развоја туризма, одржавајући битне еколошке процесе и помажући очувању природне баштине и биолошке разноврсности.

Циљ 1: Успостављање функционалног управљања туристичком дестинацијом Хан Пијесак

Развој туризма захтјева системски и холистички приступ, стратешко планирање и укључивање свих интересних група у доношењу одлука, поготово на дестинацијама гдје је туризам неразвијен. Планирање, управљање и контрола развоја дестинације захтијевају системски и интердисциплинарни приступ, а полазна тачка у развоју дестинације су потребе туриста које требају бити задовољене.

Циљ има за сврху да се побољша цјелокупно управљање подручјем Хан Пијеска као будућом туристичком дестинацијом, која има потенцијал да буде центар развоја Романијског региона. Успостава управљања и континуирано унапређење је кључно за успјешан реализацију постављених циљева и приоритета и будући одрживи развој дестинације. У оквиру овог циља највећи акценат је стављен на унапређење рада у ТО Хан

Пијесак, као и сарадња са осталим актерима (општинска администрација, приватни и невладин сектор) који ће бити главни носиоци активности.

Управљање дестинацијом је континуирани процес у којем туристички сектор, јавна управа и остали субјекти усмјеравају развој дестинације, комбиновањем ресурса са циљем остваривања заједничке жељене визије дестинације. Успјешно управљање дестинацијом је резултат укључивања различитих сектора, група, учесника и партнера који заједничким радом, сваки из своје перспективе, реализују израде неопходних докумената, креирања и имплементације заједничких пројеката. Развојем нових технологија у информацијско-комуникацијском сектору управљање дестинацијом добија нови облик, који на одређен начин олакшава процесе, али захтјева укључивање додатних актера са специфичним знањима.

Приоритет 1.1.: Јачање ТО и општинске администрације за управљање туризмом

Имајући у виду специфичности развоја туристичке дјелатности и развоја туризма Хан Пијеска логично је да ТО, уз подршку општинске администрације, буде надлежна за управљање дестинацијом - енгл. Destination Management Organization (у даљем тексту ДМО). Закона о туризму и Закона о боравишној такси РС предвиђено је да се локалне ТО финансирају из средстава прикупљених из боравишних такси.

У развоју туризма највећим дјелом је Одјељења за управљање развојем, привреду, финансије и друштвене дјелатности те је потребно у администрацији ојачати позиције које се налазе у систематизацији радних мјеста особља за туризам. Они би имали задатак да координирају активности, дају савјетодавне услуге, прикупљају и анализирају податке, планирају и проводе маркетиншке активности, иницирају нове идеје и пројекте, прате провођење стратешких докумената итд. Осим овог одјела и други одјели и ЈУ доприносе развоју туризма.

Ради што квалитетнијег развоја туризма у Хан Пијеску треба да се успостави координацијско/савјетодавно тијело за имплементацију Стратегије којим ће управљати ТО. То је Радна група за израду Стратегије, коју сачињавају представници јавног, приватног, образовног и невладиног сектора. Ово тијело би се бавило праћењем, анализом ситуације и давањем препорука и савјета за развој Хан Пијеска као туристичке дестинације.

Приоритет 1.2.: Развој људских потенцијала

Подизање конкурентности туризма у Хан Пијеску увелико ће зависити о расположивости и квалитету људског потенцијала. У процесу израде Стратегије развоја одрживог туризма идентифицирани су одређени дефицити у вези са количином и квалитетом људског потенцијала у смислу броја, вјештина, компетенција, рода, старости, образовања. Циљ приоритета је елиминисање уочених дефицита или значајно смањивање, провођење разних обука успоставом сарадње с разним образовним институцијама, организацијама и агенцијама, те консултантима препознатљивих квалитета и метода. Све брже и интензивније промјене у тржишно-пословном окружењу и развој нових технологија захтијевају континуирано учење и стицање нових знања, било да је ријеч о приватном, невладином или јавном сектору.

Подизање квалитета људског капитала свих актера у развоју туризма представља дуготрајан процес који се може и треба потицати ради повећања ефикасности. За успјех тог процеса потребна је успостава учинковите сарадње с адекватним образовним институцијама националне и/или међународне препознатљивости/квалитета, уз ангажовање актера из развојних агенција, невладиног сектора као сарадника.

Приоритет 1.3: Унапређење промоције и маркетинга

Није довољно само обезбједити све што је потребно за развој туризма, потребно је развити палету производа и учинити га доступним циљним купцима. Важна ставка у цјелокупном развоју је да се те информације на адекватан, правовремен и прихватљив начин испоруче на самом подручју општине, регије Романија, Републике Српске, али и на циљана тржишта максимално користећи нова технолошка рјешења. Како би се презентовали сви потенцијали и туристички производи са подручја Хан Пијеска неопходно је направити Маркетинг план са свим његовим основним елементима којим се жели промовисати као

туристичка дестинација којом се управља на одржив и систематичан начин, али је неопходно пратити и контролисати провођење да би се видјело у којој се мјери остварују планиране активности, односно упозорити на одступања предвиђених развоја акција и дати основу за корективне мјере.

Циљ 2.: Развој туристичке понуде и услуге

Даљњи развој туристичких производа, постојећих и нових, на подручју Хан Пијеска треба базирати на неискориштеним ресурсима, посебно неискориштеним природним потенцијалима у руралним подручјима која су изузетно туристички атрактивна. Притом се не смије занемарити брига о локалној заједници, околишу, историјској и културној баштини и темељним вриједностима и начину живота у дестинацији. Развој производа и услуга треба ускладити с темељним начелима одрживости развоја туризма. Тиме се успоставља комплексан ланац вриједности дестинације (од самог маркетинга и промоције, организације и система резервација, преко промета, смјештајних капацитета, угоститељских објеката/храна и пиће), аутентичних производа, туристичких ресурса и атракција, организације манифестација, излета и тура, те осталих пратећих услуга.

Приоритет 2.1. Побољшање инфраструктуре

Како би се постигли резултати на постављене циљеве у развоју туризма нужно је радити на побољшању свеукупне инфраструктуре на подручју Хан Пијеска. То подразумева различите мјере којима би се ријешила кључна питања и изазови с којима се становништво тренутно суочава: саобраћајна инфраструктура, паркирање, зелене површине, управљање отпадом, туристичка инфраструктура, унапређење стања комуникацијских технологија. Стварање предуслова за успоставу развојне одрживости мора представљати кључну планску окосницу будућег развоја туризма на цијелом подручју општине.

Квалитетна комунална инфраструктура (урбана и рурална подручја) предуслов је развоја економских дјелатности укључујући и туризам. У том смислу на цијелом подручју морају се континуирано унапређивати сви, за привредни живот витални инфраструктурни дијелови. Што се тиче уочених недостатака у инфраструктури, одређен број никако неће бити могуће ријешити у кратком року и без значајних буџетских улагања (мањкавост дијела комуналне инфраструктуре, лоше стање локалних саобраћајница, и сл.). Неовисно о томе, за очекивати је да би се, увелико и као резултат кандидовања одређеног броја јавно-комуналних пројеката за финансирање из домаћих извора финансирања и ЕУ претприступних фондова.

Приоритет 2.2.: Побољшање туристичке инфраструктуре

Туристичка инфраструктура темељ је туристичког развоја будући да омогућује функционисање туристичких дјелатности и активности у простору, те служи као потпора приликом процеса трансформације туристичких ресурса у туристичке атракције. Потпуна, квалитетна туристичка инфраструктура је основа за угоднији и дужи боравак гостију, те се због тога мора додатно унапређивати комбиновањем и кориштењем постојећих са новим, технолошки напреднијим рјешењима. Наравно и ту треба утврдити приоритете, те првенствено почети развијати она која ће дати најбржи и најучиловитији ефект, те је континуирано је ширити на остала градска подручја- урбана и рурална. Потребно је створити адекватну климу за привлачење домаћих и страних инвеститора на чему треба да поради општинска администрација, почевши од адекватног функционисања сектора за урбанизам и грађење, до регистрације нових пословних субјеката и добијања потребних дозвола за њих, даљи развој институционалног оквира одрживог туризма, као и елиминација сиве економије

Приоритет 2.3: Развој туристичке понуде

Планирањем будућег развоја туризма ваља водити бригу да концепт развоја буде усклађен са савременим тржишним трендовима, преференцијама, навикама и интересима одабраних циљних скупова туриста и посјетилаца. Стварањем нових туристичких производа, обogaћивањем понуде и услуга доприноси се стварању додане вриједности боравка туриста, те се смањује изражен утицај сезоналност у БиХ, проширује се подручје на руралне дијелове општине. Тренутни ниво туристичког промета остварен је првенствено у угоститељству, што јасно указује не само на недостатак довољног броја интересантних туристичких

производа ван те зоне, већ и на недовољну дубину и ширину постојећег туристичког ланца вриједности у Хан Пијеску. Развој туристичких производа треба укључивати низ развојних параметара различитог нивоа комплексности имајући у виду сегментацију тржишта, али и јачање конкурентности и атрактивности као нове, до сада непознате туристичке дестинације. Успјех се заснива на синергији јавног, приватног, образовног и невладиног сектора који заједничким дјеловањем могу врло успјешно дјеловати на креирање нових пројеката у туризму, а којима је циљ створити производно различиту туристичку дестинацију. Првенствено је потребно успјешније повезати већ постојећу понуду туристичких производа, искустава и доживљаја, допунити је иновативним производима који генеришу нови доживљај за којима је у потрази савремени турист. Уз то, посебно ваља водити рачуна о начину кориштења простора, заштити простора, односно кризи и заштити околиша.

Приоритет 2.4: Унапређење смјештајне и угоститељске понуде

Хан Пијесак, као ужа дестинација, како би остварила дефинисани стратешки циљ, а то је подизање нивоа конкурентности и атрактивности дестинације мора започети с улагањем у подизање нивоа квалитета свих врста смјештајних капацитета, али и са повезивањем са дестинацијама у окружењу гдје он већ постоји (Сарајево, Јахорина). Храна и пиће чине кључну компоненту туристичке понуде. Ресторани су критични елемент дестинацијског ланца вриједности који могу значајно оснажити имиџ дестинације, поготово ако кроз њу пролази значајан и прометан магистрални пут. Они чине неопходну потпорну услугу, доприносе отварању нових радних мјеста, генерисању додатних прихода, али и мултипликативним учинцима по остале секторе (посебно водећи рачуна о ланцу набавке који може бити локални). На тај се начин подстичу локални произвођачи, пољопривредници и добављачи. Поред ресторана, важни су и све остале врсте објеката који нуде припрему хране и пића. Треба охрабрити и подржати инвестиције, домаће и стране, кроз побољшане и олакшане услове.

VII Имплементација и мониторинг

Планирање, управљање и контрола развоја дестинације захтијевају системски и интердисциплинарни приступ, а полазна тачка у развоју дестинације су потребе туриста које ће бити задовољене кроз материјалне и нематеријалне елементе понуде на дестинацији. Досадашња ситуација у развоју туризма на подручју општине Хан Пијесак показује да се развојем туризма и самом дестинацијом као цјелином није ефикасно управљало.

Успјешна реализација оба претходно зацртана стратешка циља требала би резултирати: (1) повећањем подузетничке активности на цијелом подручју, (2), убрзаним повећавањем броја (само)запослених у туризму и њему сродних дјелатности (посебно припадника млађих добних скупова), (3) наставком јачања препознатљивости Хан Пијеска, посебно у контексту привлачења жељених/циљаних тржишних сегмената током различитих дијелова године, (4) повећањем просјечне (туристичке) потрошње по дану боравка, и (5) поступним растом животног стандарда становништва.

Општина Хан Пијесак у сарадњи са ТО преузима пуну одговорност за будући развој туризма кроз реализацију и праћење ефеката Стратешког плана. Стратешки план развоја туризма је средство успостављања нове визије развоја и унапређење управљачког система темељеног на партнерском односу свих актера чији је циљ одрживи развој туризма и позиционирање Хан Пијеска као препознатљиве туристичке дестинације, али и лидера у развоју шире дестинације (Романијског региона).

Стратешки документ представља почетни корак у обједињавају жеља и потреба свих туристичких актера те њихове интеракције у циљу стварања одрживога развоја дестинације који ће донијети користи сваком од њих, али и самој дестинацији као цјелини. Зато је веома важно њихово заједничко дјеловање и разумијевање како би се остварили постављени циљеви. У том контексту потребно је водити рачуна о сљедећим елементима праћења и контроле provedбе:

- Водство, односно ко и зашто иницира промјене
- Усклађивање интереса и циљева свих актера

- Квалитетна комуникација
- Праћење и евалуација провођења

Израда Оперативних годишњих планова се не може раздвојити од планирања буџета за њихову реализацију. Треба имати на уму да ће се износ процијењених средстава мијењати у току имплементације ОП у оној мјери у којој се буду мијењало окружење и различите предвиђене акције. Истовремено, потребно је утврдити изворе и начине изналажења тих средстава. Спровођење ОП претпоставља ефективну координацију између већег броја актера. Како би се фаза имплементације стратегије успјешно реализовала, процес стратешког планирања укључује и активности на систему управљања и праћења.

Предвиђена су три основна корака у имплементацији Стратегије:

Корак 1: Дефинисање активности по циљевима и мјерама и израда једногодишњег Оперативног плана имплементације стратегије са јасно дефинисаним одговорностима, изворима финансирања и очекиваним резултатима. Оперативни план са назначеним активностима за сваку годину имплементације израђиваће се као прилог стратегији;

Корак 2: Имплементација стратегије (ОП) у складу са дефинисаним временским оквиром и динамиком реализације појединих активности те су неопходни су организациони и финансијски ресурси. Предуслов за то су добра информисаност о могућностима за финансирање, благовремена припрема пројеката и консолидација са капацитетима буџета како би се осигурало неопходно финансирање из више извора;

Корак 3: Мониторинг, евалуација и ажурирање стратегије (ОП) током периода имплементације. То представља континуирано прикупљање података о реализацији појединих активности у оквиру Оперативног плана.

На основу унапријед познатог плана активности, који укључује његову временску и просторну димензију, инпуте, путеве и резултате праћење подразумијева израду базе података, анализе напретка на основу података и доношење закључака за даљње кораке, као и препоруке и мјере за побољшање следећих корака развоја. Омогућава да се идентификују стварни или потенцијални успјеси, односно проблеми и то довољно рано како би се провеле неопходне измјене и прилагођавања у оквиру самих програма и пројеката, односно њихове реализације.

Оцјена (евалуација) стратешког плана представља периодично оцјењивање његове релевантности, учинка, утицаја и ефикасности у погледу унапријед дефинисаних стратешких циљева, приоритета и појединих мјера. Њиме се преиспитује садржај појединих програма, пројеката и активности путем којих се реализује целокупни план и доносе закључци о успјешности њихове реализације. Евалуација имплементације стратегије ће се вршити једном годишње на основу података сакупљених кроз разне извјештаје и праћења.

За праћење имплементације Стратегије и дефинисаног једногодишњег оперативног плана (ОП) ће се дефинисати одговорности и задужења унутар организацијске шеме. С обзиром да тренутну ситуацију одговорност за имплементацију за праћење и евалуацију у садашњој организацијској структури ће бити приписана ТО која ће координирати рад два тима, састављена из представника Радне групе за израду стратегије. То су Тим за праћење имплементације ОП и Тим за евалуацију провођења ОП.

Преглед основних активности и одговорности за праћење и евалуацију

Праћење провођења Оперативног плана	Иницијатор и власник процеса: Директор ТО Носиоци и учесници процеса: Радна група за израду Стратегије	Континуирано
Праћење имплементације и израда извјештаја о реализацији годишњих оперативних планова и њихово вредновање на бази успостављених индикатора	Иницијатор и власник процеса: Директор ТО и координатор тима за праћење Носиоци и учесници процеса: Тим за праћење имплементације ОП уз	Мјесечно: Директор ТО и Координатор тима Полугодишње: До 31. јуна (за првих 6 мјесеци текуће године)

	подршку осталих актера	Годишње: До 31. 12. (за претходну годину)
Усвајање извјештаја о реализацији стратегије и припрема новог годишњег оперативног плана	Иницијатор и власник процеса: Директор ТО и координатор тима за евалуацију Носиоци и учесници процеса: Тим за евалуацију, Радна група за израду Стратегије	Извјештај о евалуацији Најкасније до 15. јануара Нови Оперативни план Најкасније до 1. фебруара

*

Израду документа суфинансирала Европска унија. Садржај документа је искључива одговорност аутора и Општине Хан Пијесак, те ни на који начин не одражава ставове Европске уније.

АНЕКС Оперативни план 2025

